

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародного публічного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЕРЖАВ У СФЕРІ
ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ**

Студента 2 курсу, 11м групи
спеціальності 293 «Міжнародне право»,
спеціалізації «Міжнародне право»

Ющенко Катерина Василівна

Науковий керівник
кандидат юридичних наук

Альонкін Олексій Анатолійович

Керівник освітньо-професійної
програми, доктор юридичних наук,
доцент

Дешко Людмила Миколаївна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ.....	9
1.1. Поняття та характеристика торгівлі квотами на викиди парникових газів.....	9
1.2. Кіотський протокол як основа механізму міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів.....	18
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ.....	25
2.1. Система міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів.....	25
2.2. Європейська схема правового регулювання торгівлі квотами парникових газів.....	40
РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ УКРАЇНОЮ.....	51
3.1. Міжнародно-правові зобов'язання України щодо створення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів.....	51
3.2. Проблеми впровадження в Україні механізмів кіотського протоколу та шляхи удосконалення існуючої національної моделі правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів.....	59
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	78

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан життя суспільства характеризується стрімким розвитком різного роду технологій. Водночас такий ритм суспільного поступу впливає на приріст у становленні виробничого сектору, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Зокрема, це зумовлює як приріст у розвитку економіки окремо взятих держав, так і посилення негативного впливу на навколишнє середовище. Різні дослідження показують ступінь та умови забруднення атмосфери промисловими та частково сільськогосподарськими підприємствами. Це зумовило необхідність розробки як теоретичних так і прикладних заходів щодо боротьби зі шкідливими викидами. Як наслідок, основою для розв'язання посталих екологічних питань, пов'язаних з економічним та техніко-технологічними процесами розвитку держав світу, стало прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 09.05.1992 та Кіотського протоколу 11.12.1997 [48] до неї.

Прийняття означених міжнародно-правових актів було пов'язане в першу чергу з необхідністю реформування антиекологічної ринкової економіки, яка має трансформуватися в екологічно безпечну. Так, важливою складовою екологічно безпечної економіки стала міжнародна торгівля квотами, тобто правами на викиди в атмосферу парникових газів, скупчення яких у великих обсягах спричиняє вкрай негативні для економіки і людства зміни клімату. Тому актуальним завданням економічної науки є удосконалення міжнародно-правових механізмів торгівлі правами на викиди парникових газів.

Тож, міжнародний ринок торгівлі квотами на викиди парникових газів на сучасному етапі сформований на основі Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [48]. Кіотський протокол є першим міжнародно-правовим документом, що визнає роль та особливості ринкових механізмів у вирішенні проблем охорони довкілля. Однак,

процес щодо подальшого вдосконалення міжнародно-правових механізмів торгівлі правами на здійснення екологічно допустимого обсягу забруднення навколишнього природного середовища триває.

Слід зазначити, що не лишилась осторонь кіотських домовленостей і Україна, що починаючи з лютого 2005 року дозволило відкрити нові джерела фінансування проектів зі скорочення викидів парникових газів на основі механізмів міжнародного співробітництва з одержанням істотних переваг соціально-економічного й екологічного характеру.

Таким чином, торгівля квотами на викиди парникових газів є як вагомим ринковим інструментом регулювання негативного впливу на довкілля, так і набула форми серйозного нетрадиційного бізнесу на міжнародному рівні. Тому права на викиди парникових газів можна трактувати як «новий товар на міжнародному ринку природних ресурсів». Однак, дискусійними залишаються питання щодо правових засад функціонування означених ринків, збалансованого врахування інтересів усіх учасників таких правових відносин.

Враховуючи зазначене, актуальним і надалі залишається проведення досліджень, спрямованих на визначення перспектив розвитку міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів та потенціалу участі України у цьому процесі, в контексті проблем сталого соціально-економічного й екологічного розвитку.

Тож, оскільки проблеми екології та економічних взаємовідносин на міждержавному рівні є предметом частих обговорень, а Кіотський протокол є основою для врегулювання ряду питань означеного кола відносин, то виникає необхідність в аналізі його положень з позицій сучасності.

Кіотський протокол був предметом досліджень багатьох науковців, юристів практиків і теоретиків. Серед таких дослідників варто виділити спільну працю С. І. Кожушко, Д. Б. Кожушко та роботи О. Г. Клака, В. В. Мельника, В.В. Зотов, В.Ф. Пресняков, В.О. Розенталь. Однак,

зазначені науковці, досліджуючи Кіотський протокол, розглядали його положення в усій їх сукупності та не ставили за мету визначити його значення у процесі торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Теоретичні проблеми формування та розвитку міжнародно-правового забезпечення торгівлі квотами на викиди парникових газів, були предметом наукових досліджень як зарубіжних так і українських вчених у галузі міжнародного права, таких як: О. Г. Акментина, І. М. Андрущенко, О. Ю. Биченко, В.С. Буковинський, Н.А. Гусятинська, Т.М. Чорна, І.І. Гомаль, О.М. Рябич, І.А. Дубовіч, М.Г. Булгакова та багатьох інших. Проте, у своїх працях науковці зосереджували увагу вивченню окремих аспектів розвитку міжнародного права щодо забезпечення торгівлі квотами на викиди парникових газів, автори не ставили за мету здійснення комплексного дослідження правових засад означеного виду торгівельних відносин.

З-поміж численних наукових робіт зарубіжних та вітчизняних авторів з питань, що розглядаються в цьому дослідженні, та суміжної тематики, було використано праці вчених, що зробили істотний внесок у вивчення цієї проблематики, серед яких – Е. В. Логачева, С. Л. Орленко, Я. А. Жаліло, І. В. Трофимова, О.А. Хумаров, О.М. Шуміло та інші.

Таким чином, в сучасній міжнародно-правовій науці проблеми міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів не отримали достатнього наукового опрацювання.

Отже, проблематика кліматичних змін у контексті завдань забезпечення стійкого розвитку є важливим об'єктом наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. Тож, віддаючи належне науковим розробкам, проблеми правових засад міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів не можна вважати остаточно вирішеними. Особливо в аспекті розвитку правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів України в умовах її інтеграції до

європейської бізнес спільноти. Вищенаведене і зумовило актуальність обраної теми і напрямків дослідження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у тому, щоб на основі аналізу міжнародно-правових документів, чинного законодавства України, практики їх реалізації, а також узагальнення наукових праць визначити порядок та тенденції розвитку механізму міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів. Також дослідити стан міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів Україною, виробити пропозиції та рекомендації щодо його удосконалення.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні за необхідне поставлено вирішити такі основні **завдання**:

- з'ясувати сутність поняття «торгівля квотами» на викиди парникових газів;
- проаналізувати умови виникнення та розвитку торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- дослідити розвиток нормативно-правової бази з питань торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- провести аналіз та характеристику Кіотського протоколу, як основи механізму міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- визначити порядок та особливості міжнародно-правового механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- проаналізувати міжнародний досвід у сфері регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- встановити правовий статус України та зміст державної політики у сфері міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів;
- сформулювати пропозиції та рекомендації щодо удосконалення механізмів дії Кіотського протоколу в Україні.

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини, що

формується у сфері міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів та їх правового регулювання.

Предметом дослідження є організаційно-правове забезпечення міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Методи дослідження. У роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи наукових досліджень: системно-логічний підхід для дослідження поняття та характеристики торгівлі квотами на викиди парникових газів (п. 1.1.); метод аналізу й синтезу та теоретичного узагальнення при визначенні наукових підходів до розуміння сутності, ролі та місця міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів у сфері захисту екологічної безпеки (п. 1.2.- 3.1.); факторний аналіз для визначення чинників впливу на побудову міжнародно-правового регулювання торгівлі правами на викиди парникових газів у сфері «зеленого» бізнесу (п. 1.2., 2.1., 2.2., 3.2.); системно-структурний аналіз при дослідженні механізму забезпечення міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів у сфері захисту екологічної безпеки (п. 1.2., 2.1.-3.2.); процесний підхід для дослідження процесу забезпечення міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів (п. 2.1.-3.2.); метод систематизації та причинно-наслідковий аналіз при визначенні складових елементів механізму забезпечення міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів (п. 2.1–3.2.); методи систематизації та узагальнення для визначення можливостей забезпечення належних умов розвитку міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів на стратегічному, тактичному та оперативному рівнях (п. 2.1., 2.2., 3.2.); метод моделювання при розробці моделі забезпечення міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів (п. 2.2.-3.2.).

Теоретична основа дослідження базується на наукових здобутках зарубіжних та українських учених, міжнародних угодах, чинних законах та підзаконних нормативно-правових актах, висновках міжнародних організацій та аналітичних матеріалах.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес та можуть бути використані в законотворчій діяльності при усуненні наявних прогалин міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів у світлі наближення законодавства України до сформованого міжнародного права. Результати та висновки, представлені в цьому дослідженні, може бути використано в правозастосовній діяльності.

Отримані в роботі результати можуть бути використані при підготовці до лекційних та семінарських занять для студентів спеціальностей права, економіки, або стати базою для написання окремої статті чи монографії.

Окремі положення, висновки та пропозиції, викладені у даному дослідженні, мають дискусійний характер і можуть становити основу для подальших наукових досліджень.

Структура роботи відповідає поставленій меті та дослідницьким завданням. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (6 підрозділів), висновків, списку використаних джерел. Повний обсяг роботи становить 92 сторінок (основний текст – 77 сторінок). Список використаних джерел – 112 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ

1.1. Поняття та характеристика торгівлі квотами на викиди парникових газів

Сучасний стан життя суспільства характеризується стрімким розвитком різного роду технологій. Водночас такий ритм суспільного поступу впливає на приріст у становленні виробничого сектору, що має як позитивні, так і негативні наслідки. Зокрема, це зумовлює як приріст у розвитку економіки окремо взятих держав, так і посилення негативного впливу на навколишнє середовище. Різні дослідження показують ступінь та умови забруднення атмосфери промисловими та частково сільськогосподарськими підприємствами. Це зумовило необхідність розробки як теоретичних так і прикладних заходів щодо боротьби зі шкідливими викидами.

Результатом наукових досліджень та основою для розв'язання поставлених ними екологічних питань, пов'язаних з економічним та техніко-технологічними процесами розвитку держав світу, стало прийняття Рамкової конвенції про зміну клімату (далі – РКЗК) Організації Об'єднаних Націй від 09.05.1992 та Кіотського протоколу 11.12.1997 до неї [48].

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату 1992 року [28] та Кіотський протокол 1997 року [48] до неї – це основні міжнародно-правові акти, якими керуються держави світу у створенні механізмів боротьби зі шкідливими викидами. Конвенція і протокол направлені впорядкувати та стимулювати науково-технічний розвиток держав в напрямку запобігання негативному впливу на навколишнє середовище. Протоколом було передбачено декілька гнучких механізмів регулювання: торгівлі квотами, механізму чистого розвитку та спільного впровадження – це основні інструменти, що дозволяють країнам, які підписали угоду виконати

зобов'язання з обмеження викидів газів, що спричиняють парниковий ефект. Відповідно до цього, держави мають змогу надавати квотам на викиди шкідливих газів властивостей активів та обмінюватись ними з іншими країнами, купувати чи брати їх в кредит [36, с. 470].

Міжнародна торгівля квотами є одним із гнучких механізмів і передбачена в ст. 17 Кіотського протоколу. Якщо країна Додатку 1 до Кіотського протоколу перевиконала свої кількісні зобов'язання на скорочення викидів парникових газів, то вона може продати надлишок своїх квот іншій країні, таким чином скорочення викидів зараховується «покупцю» у встановленій кількості [48].

На даний час приблизно 40 країн та понад 20 міст, штатів і регіонів, на долю яких припадає чверть світових викидів парникових газів, визначають ціну на квоти викидів парникових газів, як основний інструмент зі скорочення обсягів викидів парникових газів та/або забезпечення їхнього помірнього зростання. Разом у цих країнах плата за викиди парникових газів в атмосферу покриває приблизно половину обсягів викидів, або приблизно 7 гігатоннам 1 еквівалента двоокису вуглецю (Гт CO_{2e}), чи приблизно 12 відсоткам світових обсягів викидів парникових газів. Все більше таких юрисдикцій впроваджують плату за викиди парникових газів шляхом розробки та впровадженні схем торгівлі квотами на викиди парникових газів [4].

В той самий час, як світ оцінює наслідки Паризької кліматичної угоди, увага переноситься від визначення напрямів скорочення обсягів викидів парникових газів (у формі національно визначених внесків) на важливі питання шляхів досягнення цих скорочень, та звітування про них в рамках майбутніх механізмів міжнародного обліку скорочень викидів парникових газів. Наявний досвід показує, що, за умови правильно розробленої системи, торгівля квотами на викиди може бути ефективним, надійним і прозорим інструментом для досягнення маловитратних скорочень викидів парникових газів. Водночас досягається мобілізація

представників приватного сектору, залучаються інвестиції та активізується міжнародне співробітництво [4].

Проте, для досягнення максимальної ефективності розробка будь-якої схеми торгівлі квотами має відповідати її меті та вихідним умовам.

Це вимагатиме зміну напрямків інвестицій та інвестиційної поведінки, впровадженні інновацій в технологіях, інфраструктурі, фінансуванні та в практичному застосуванні. Необхідно буде розробити політики, які досягають цієї зміни в спосіб, що відображає місцеві обставини, створюють нові можливості для економіки та підтримують благополуччя громадян [3].

Для багатьох держав плата за викиди парникових газів стає ключовим фактором такої трансформації. Приводячи прибутки у відповідність з інноваційною діяльністю та інвестиціями у скорочення обсягів викидів, єдина ціна на викиди парникових газів може сприяти приватним інвестиціям, мобілізації знань про запобігання зміні клімату всередині фірм, та підвищенню креативності підприємців при розробці низьковуглецевих продуктів і впровадженні інновацій, тим самим створюючи прогрес у скороченні обсягів викидів парникових газів. Плата за викиди парникових газів підвищують прибутковість чистої енергетики, дозволяють досягти енергоефективності, підвищують конкурентоздатність низьковуглецевих продуктів та дозволяють уникнути вивільнення запасів зв'язаного вуглецю, що зберігаються в лісах. Все більше фірм і інвесторів стають на захист політик уряду щодо плати за викиди парникових газів в атмосферу, застосовують внутрішню ціну на викиди парникових газів до впровадження таких заходів з боку уряду. Плата за викиди парникових газів сама по собі не може вирішити всі проблеми, що призводять до зміни клімату; також буде необхідним створити відповідну комбінацію нормативно-правових актів, стандартів, стимулів, навчальних програм та інших заходів. Однак, у рамках цілісного комплексу політик, плата за викиди парникових газів в атмосферу може змусити ринки знизити рівень

викидів та сприяти попередженню зміни клімату [66, с. 2].

Два види ринкових інструментів можуть забезпечити встановлення ціни на викиди парникових газів: торгівля квотами на викиди та податок на викиди парникових газів в атмосферу. Обидва механізми мають багато спільного. Як торгівля квотами на викиди, так і податок на викиди парникових газів мають на меті комбінування витрат, які виникають при викидах парникових газів, і які несе суспільство, шляхом створення ціни на ці викиди, що може:

1. Змінити поведінку виробників, споживачів і інвесторів таким чином, щоб скоротити обсяги викидів, однак у спосіб, який забезпечує гнучкість стосовно того, хто здійснює заходи, які заходи вони здійснюють, і коли вони здійснюють такі заходи;
2. Стимулювати інновації в технології і практичне застосування;
3. Створювати екологічні, медичні, економічні та соціальні супутні переваги; та
4. Забезпечити уряду надходження, які можуть бути використані для скорочення інших податків або підтримки державних витрат як безпосередньо на кліматичні заходи, так і в інших сферах.

Ключова різниця полягає в тому, що при податку на викиди парникових газів уряд встановлює ціну та дозволяє ринку визначати кількість викидів парникових газів. При торгівлі квотами на викиди, уряд встановлює обмеження по кількості викидів та дозволяє ринку визначати ціну. Також у різних формах існують гібридні системи, які поєднують елементи обох підходів, наприклад, схема торгівлі квотами з нижньою або верхньою ціновою межею, або податкові схеми, які приймають одиниці скорочення викидів для зменшення податкових зобов'язань [15, с. 250-252].

На практиці, те, що торгівля квотами на викиди забезпечує достатній рівень впевненості стосовно майбутнього рівня викидів, допомогло її зробити привабливим варіантом політики для багатьох урядів. Крім того,

фактичні докази вказують на те, що стратегічне використання безкоштовного розподілу квот на викиди для управління впливами розподілу ресурсів та впливами витоку вуглецю за торгівлею викидами полегшило справу забезпечення політичної підтримки. І останнє, що не менш важливо, схеми торгівлі квотами можуть об'єднуватись з іншими схемами торгівлі квотами або з механізмами скорочення викидів парникових газів, дозволяючи організовувати міжнародне співробітництво щодо плати за викиди парникових газів в атмосферу і формувати більш потужні ринки з більш широким географічним охопленням.

Незалежно від того, який інструмент обрано для встановлення ціни на викиди парникових газів, для успішного формування такого інструменту може застосовуватись спільний набір принципів [66, с. 3].

Принципи успішного встановлення плати за викиди парникових газів в атмосферу FASTER були спільно розроблені Світовим банком та Організацією економічного співробітництва і розвитку, основуєчись на практичному досвіді різних юрисдикцій у запровадженні податків на викиди парникових газів та схем торгівлі квотами на викиди. Принципи FASTER наведені нижче:

- Справедливість (Fairness): Відображає принцип «забруднювач платить», та робить внесок у рівний розподіл витрат і вигод, уникаючи створення непропорційних тягарів на вразливі групи;

- Приведення у відповідність політик і завдань (Alignment of policies and objectives): Використання механізму плати за викиди парникових газів як одного із заходів, що сприяє конкуренції та відкритості, забезпечує рівні можливості для альтернатив, які передбачають низькі рівні викидів парникових газів, та взаємодіє із ширшим набором кліматичних і некліматичних політик;

- Стабільність і передбачуваність (Stability and Predictability): Впровадження цін на викиди парникових газів у межах стабільних політичних рамок, які надають послідовний, надійний і значущий сигнал

для інвестицій, інтенсивність якого має з часом збільшуватись;

- Прозорість (Transparency): Чіткість структури і впровадження;
- Ефективність і економічність (Efficiency and cost-effectiveness):

Забезпечення сприяння економічній ефективності при скороченні витрат на зменшення обсягів викидів парникових газів;

- Надійність і екологічна цілісність (Reliability and Environmental Integrity): Значні скорочення викидів від екологічно небезпечної діяльності [16].

У рамках систем торгівлі квотами відповідний орган влади встановлює ліміт (верхню межу) загального рівня викидів в одній чи декількох галузях економіки, та випускає ряд квот, призначених для торгівлі, в кількості, що відповідає встановленій верхній межі. Кожна квота відповідає одній одиниці викидів (звичайно одній тонні).

Від учасників схем торгівлі квотами вимагається подання однієї квоти за кожен одиницю викидів, що було викинуто даним учасником. Вони можуть спочатку отримати ці квоти безкоштовно, або купити в уряді. Учасники системи можуть обрати торгівлю одиницями квоти, або перенесення на наступний період (збереження на рахунку) для використання в майбутньому. Вони також можуть використовувати дозволені одиниці з інших джерел, таких як національні одиниці скорочення викидів в межах відповідних національних механізмів скорочення викидів парникових газів (від галузей, не охоплених схемами торгівлі квотами), одиниці від міжнародних механізмів або квоти інших систем торгівлі квотами [38].

Встановлення верхньої межі на викиди парникових газів та створення ринку торгівлі квотами сприяють встановленню ціни на викиди парникових газів, створюючи стимули для скорочення обсягів їхніх викидів. Більш жорсткі обмеження призводять до меншого обсягу пропозиції квот, тому при рівних умовах ціна на квоти загалом буде вищою, створюючи більш дієвий стимул для скорочення викидів.

Здатність проводити торгівлю на ринку також призводить до конвергенції цін та до єдиного цінового сигналу, що в свою чергу забезпечує переваги для товарів і послуг із нижчими рівнями викидів. Встановлення верхнього ліміту заздалегідь забезпечує довгостроковий ринковий сигнал, тому учасники відповідним чином можуть здійснювати планування та інвестиції.

Квоти можуть бути розподілені безкоштовно, ґрунтуючись на певному поєднанні минулих викидів, об'ємі випуску продукції та/або експлуатаційних показників, або продані (звичайно в рамках аукціону). Останній варіант підтримує прозоре ціноутворення та створює для уряду надходження, які можуть бути використані для різних цілей, таких як фінансування кліматичних заходів, підтримки інновацій або для допомоги малозабезпеченим домогосподарствам. Для підтримки цінової передбачуваності, стримування витрат та ефективного функціонування ринку можуть використовуватись додаткові механізми.

Екологічна цілісність системи забезпечується за допомогою вимог до моніторингу, звітності та верифікації викидів та правового забезпечення штрафних санкцій за їхнє невиконання. Це забезпечується за допомогою використання реєстрів квот із визначенням їхніх унікальних серійних номерів, що дозволяє відстежити рух квот на ринку при торгівлі між різними учасниками ринку, та їхнє подальше скасування. Положення щодо нагляду за ринком забезпечують більш широкую цілісність торгівельної діяльності [66, с. 4].

Різні країни можуть обрати варіант прямого або опосередкованого приєднання своєї схеми торгівлі квотами за допомогою взаємного визнання квот або інших одиниць, таких як дозволи на викиди, які були отримані в межах механізмів скорочення викидів парникових газів. Приєднання розширює доступ до найменш витратних заходів зі скорочення викидів парникових газів, залучає ресурси для подальшого запобігання зміні клімату, підтримує ліквідність ринку та сприяє

стратегічній співпраці з питань введення плати за викиди парникових газів в атмосферу.

Система торгівлі квотами є інструментом політики, який може бути спрямовано на досягнення ряду результатів – природоохоронних, економічних і соціальних. Перед тим, як приступити до розробки структури системи торгівлі квотами, країна повинна прийняти рішення щодо того, якою мірою запропонована система має робити внесок у скорочення обсягів викидів, яке потрібно досягти на глобальному та національному рівні, щодо темпів переходу до екологічно чистої економіки, прийняттого рівня витрат, розподілу витрат та вигод, чи будуть отримуватися фінансові надходження шляхом продажу або проведення аукціону з продажу квот, яким чином будуть використані ці надходження, який внесок зроблять схеми торгівлі квотами та її супутні переваги в економічну трансформацію і сталий розвиток. Після досягнення консенсусу з громадськістю щодо необхідності скорочення викидів парникових газів порівняно із звичайним ходом діяльності у довгостроковій перспективі, буде легше прийняти рішення стосовно впровадження схем торгівлі квотами і її структури [69, с. 18-19].

Існує багато можливостей адаптації схем торгівлі квотами для відображення особливих обставин і потреб окремої держави/юрисдикції. Відповідні аспекти включають: національні пріоритети, мотивацію при виборі системи торгівлі квотами по відношенню до альтернативних інструментів політики; поточну і історичну структуру викидів парникових газів; існуюче регулятивне середовище і визначеність щодо ринкових механізмів; розмір, концентрацію, зростання і варіативності економіки; проблеми з торгівлею і конкурентоздатністю; інституційні сильні і слабкі місця; та відносини з потенційними партнерами щодо приєднання системи торгівлі квотами.

Всі схеми торгівлі квотами розробляються в межах більш широких політичних і правових рамок, включно з іншими політиками з протидії

зміні клімату. Це може призводити до виникнення ряду взаємодій, що, в свою чергу, вимагає ретельної уваги при координуванні таких заходів. Взаємодоповнюючі політики в галузях, які мають зобов'язання в межах схем торгівлі квотами, можуть протидіяти, викривляти або копіювати вплив систем торгівлі квотами. Наприклад, інші політики зі скорочення викидів парникових газів, як, наприклад, політики щодо відновлюваних джерел енергії та енергоефективності, можуть призводити до скорочення обсягів викидів у галузях схем торгівлі квотами за ціною, що є вищою за ціну на вуглецеві квоти в межах системи яка означає, що система торгівлі квотами у цілому не призводитиме до впровадження найменш витратних заходів для запобігання зміні клімату. З іншої сторони, ці політики також можуть доповнювати або навіть посилювати ефективність схем торгівлі квотами шляхом створення додаткових можливостей для запобігання зміні клімату, або за допомогою виключення нецінових перешкод на шляху до скорочення обсягів викидів. Очікувана роль схем торгівлі квотами в рамках ширшого пакету політики щодо зміни клімату часто буде важливим визначальним фактором її структури [65; 66, с. 5].

Підсумовуючи вище зазначене можна сказати, що з метою захисту навколишнього середовища згідно з Кіотським протоколом, прийнятим у 1997 році ряд держав взяли на себе зобов'язання скорочувати викиди парникових газів. Водночас, одним із способів, що сприяє реалізації поставлених задач була розробка механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів. Так, регулювання означеного процесу здійснюється як означеним Кіотським протоколом, так і іншими нормативно-правовими актами. Наприклад, питання торгівлі квотами між державами-членами Європейського Союзу (далі - ЄС) розглядається у Зеленій книзі щодо торгівлі викидами парникових газів у межах Європейського Союзу та Комюніке Комісії Ради та Європейського Парламенту щодо політики ЄС і заходів зі зменшення викидів парникових газів. Тож, Кіотський протокол передбачає спільне виконання зобов'язань, тобто розподіл квот між

державами-членами.

Таким чином, торгівля квотами на викиди - це схема, згідно з якою компанії розподіляють квоти своїх викидів парникових газів згідно з загальними екологічними цілями своїх урядів. Це дуже практична система, при якій окремі компанії можуть викидати більше, ніж їхня квота за умови, якщо вони можуть знайти іншу компанію, яка викидає менше від своєї квоти, і вона хоче продати свою «зеконормлену» квоту.

1.2. Кіотський протокол як основа механізму міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів

Проблеми екології та економічних взаємовідносин на міждержавному рівні є предметом частих обговорень та прийняття різнопланових рішень. Одним із таких рішень нормативно-правового характеру, що має загальносвітове значення є розроблений та прийнятий рядом держав Кіотський протокол [48]. Він став основою для врегулювання ряду питань означеного кола відносин, що зумовлює необхідність постійного аналізу його положень, особливо з позицій сучасності.

Слід зауважити, що після підписання Кіотського протоколу держави взяли на себе зобов'язання зменшити негативний вплив на зміну клімату. У цей перелік ввійшли країни, які були членами Організації економічного співробітництва та розвитку в 1992 році та держави з перехідною економікою.

Таким чином, Кіотський протокол, перш за все, визначає для кожної промислово розвиненої країни допустимий обсяг викидів парникового газу. Цей обсяг називається «кількістю, встановленим» для «періоду дії зобов'язань». Зобов'язання ж полягають у скороченні викидів, а перший пункт до статті 3 формулює загальний зміст зобов'язань наступним чином:

«Сторони, включені в Додаток 1, окремо або разом забезпечують, щоб їхні сукупні антропогенні викиди парникових газів, перелічених у додатку «А», в еквіваленті двоокису вуглецю не перевищували встановлених для них кількісних показників, розрахованих виходячи з визначених зобов'язань щодо кількісних обмежень і скорочення викидів, зафіксованих у додатку «В» [13]. Зобов'язання, що накладаються Кіотським протоколом, враховують викиди шести парникових газів з чітко визначених джерел. Гази розглядаються в їх сукупності («кошиком»), яка порівнюється на підставі «потенціалів глобального потепління». Додаток «А» до Кіотського протоколу дає перелік конкретних газів та джерел викидів, взятий безпосередньо з Керівних принципів Міжурядової групи експертів з питань змін клімату з інвентаризації антропогенних викидів. Щоб звести до мінімуму проблеми, пов'язані з фактором невизначеності, всі країни повинні надати урядові доповіді про інвентаризацію викидів для вивчення експертами, щоб відповідні органи Конвенції погодили різні дані між собою. Таким чином, оцінки викидів, вироблені фахівцями тієї чи іншої країни, отримали б як принципове схвалення, так і технічне узгодження, що наприклад, дозволило б цим країнам взяти участь у торгівлі викидами» [98].

Поява Кіотського протоколу, який став ключовим нормативно-правовим актом з врегулювання міждержавних відносин щодо шкідливого впливу на атмосферу, є важливою подією в житті суспільства. Однак його сприйняття та фактичне виконання багатьма державами є неоднозначним. А отже і торгівля квотами на викиди має певні особливості. Так, існує група держав «виключення» це так звані країни, що розвиваються, які підписали Кіотський протокол, але для них не було передбачено ніяких зобов'язань по скороченню викидів парникових газів. Такій групі держав було запропоновано механізм, що дозволяв їм добровільно скорочувати викиди [36, с. 470-471].

Для чіткого розуміння процесу торгівлі квотами на викиди слід відмітити, що ст. 6 Кіотського протоколу заохочує ідею скорочення викидів або збільшення кількості поглиначів через програми міжнародних інвестицій, здійснювані Сторонами Додатка 1 Кіотського протоколу шляхом передачі відповідних квот. Згідно з Кіотським протоколом, торгівля квотами являє собою дозвіл двом сторонам (учасникам цього Протоколу) обмінюватися частиною своїх зобов'язань за викидами, тобто перерозподіляти між собою дозволений ним протягом певного строку обсяг викидів [48].

Питання торгівлі квотами є найбільш гострим пунктом дискусій щодо Кіотського протоколу. Якщо говорити про промислово розвинені держави, то Японія і деякі члени Європейського Союзу обговорюючи прийняття Кіотського протоколу бажали впевнитися, що така торгівля буде мати характер відкритої і добросовісної конкуренції, щоб Сполучені Штати Америки (далі – США) не могли використовувати свою політичну вагу для отримання особистих особливих пільг. ЄС також активно відстоював позицію, щоб завдяки торгівлі квотами США не звільнилися від обов'язку скорочувати свої викиди. Під час дискусій, що передували скликанню конференції в м. Кіото, набув поширення термін «Проекти спільного впровадження», що позначає таку передачу. В ст. 6 Кіотського протоколу встановлюється, що проекти спільного впровадження, пов'язані з промисловістю держав Додатка 1 Кіотського протоколу, можуть призводити до утворення «одиниць скорочення викидів». Це, зрозуміло, вимагає приватних інвестицій, але щоб подібні інвестиції мали юридичне значення в рамках Протоколу, вони повинні бути санкціоновані урядами тих держав, у промисловість яких інвестуються ці кошти. Ст. 6 Кіотського протоколу ставить весь механізм передачі квот в найсильнішу залежність від виконання країнами своїх зобов'язань щодо складання точних звітів сторін, які купують одиниці скорочення викидів [48; 83].

Таким чином, міжнародна торгівля квотами є одним із гнучких механізмів і передбачена в ст. 17 Кіотського протоколу. Якщо країна Додатку 1 Кіотського протоколу перевиконала свої кількісні зобов'язання на скорочення викидів парникових газів, то вона може продати надлишок своїх квот іншій країні, таким чином скорочення викидів зараховується «покупцю» у встановленій кількості [48; 83].

Слід зазначити, що в цілому означені вище проекти є досить дієвими та важливими, оскільки дозволяють державам робити свої виробництва більш сучасними та одночасно екологічно безпечнішими, а також додатково залучати кошти від продажу зекономлених одиниць грошового еквіваленту.

Проте, реалізація принципу щодо захисту екологічного стану Землі в поєднанні його з економічним складником, має ряд особливостей та труднощів у їх реалізації. Оскільки, охорона навколишнього середовища є досить витратною діяльністю. Тому в деяких випадках для підприємств, які здійснюють особливо велику кількість викидів парникових газів, просте придбання квот на вільному ринку може виявитися дешевше, ніж інвестиції в очисні споруди або вдосконалення виробничих технологій. Відповідно, Кіотський протокол просто перетворився на механізм для отримання прибутків від торгівлі квотами (бізнесом на екології). Якщо країна перевиконала свої зобов'язання за Кіотським протоколом і досягла більшого зниження викидів, то вона може продати їх іншій країні. В реальності, держави що мають квоти (найбільше у Росії, України, Білорусі, Польщі, Румунії) досягли їх не за рахунок цілеспрямованої політики урядів, а за рахунок спаду та реструктуризації економіки після 1990 року. Такі квоти ще називають «гарячим повітрям». Громадські організації виступають проти продажу «гарячого повітря», тому що на глобальному рівні це не призведе до додаткового зниження викидів парникових газів [83].

Також, відносно самого механізму торгівлі квотами слід відмітити, що він містить в собі як визначений порядок його здійснення, так і певні недоліки в його ж реалізації.

Так, головними проблемами механізму міжнародної торгівлі квотами є відсутність жодних правил на рівні Кіотського протоколу щодо звітування та прозорості використання коштів, а тим паче їх цільового витрачання. Правила диктуються покупцем квот. Наприклад, в угоді на придбання квот України з Японією було прописано, що кошти можуть бути використані тільки на проекти, які спрямовані на зменшення викидів парникових газів. Хоча процес обрання проектів за схемою зелених інвестицій повинен бути прозорий, на низку запитів від екологічних організацій, на які проекти пішли кошти і які плануються скорочення викидів неодноразово було отримано відповідь від Державного агентства екологічних інвестицій України - «конфіденційна інформація». Сам процес прийняття державних процедур розподілу коштів проходив не прозоро, низку постанов ніколи не були оприлюднені [26, с. 452-453; 83].

Таким чином, Кіотський протокол у багатьох відношеннях є складним і новаторським документом. Його головне досягнення у встановленні юридично значущих, кількісно певних обмежень на викиди парникових газів у всіх промислово розвинених країнах. Багато експертів вважали, що при нинішньому стані міжнародних відносин досягти подібних обмежень в принципі неможливо. Більш того, кількісно певні зобов'язання, взяті на себе головними країнами Організації економічного співробітництва і розвитку, виявилися значно вище, ніж передбачали аналітики. Центральним моментом стало створення різних механізмів міжнародної передачі квот на викиди, в принципі, це дозволяє добитися того, щоб головні для Кіотського протоколу зобов'язання реалізовувалися ефективніше і в більш широкому масштабі [102].

Також, механізми міжнародної передачі є найновішим і найскладнішим аспектом Кіотського протоколу. Багато питань, що

стосуються їх функціонування, впровадження і наслідків, ще чекають свого рішення. На майбутніх міжнародних переговорах будуть з'являтися нові теми для непростих обговорень, яким чином, відповідно до вимоги зазначеного Протоколу, постаратися обмежити несприятливий вплив, як кліматичних змін, так і заходів, прийнятих цей вплив пом'якшити. Кіотський протокол всіляко намагається гарантувати перевірку того, як виконуються кількісні зобов'язання сторін, але всі можливості щодо зміцнення механізмів перевірки ще не вичерпані.

Протокол дає відправну точку для поступового вирішення означених вище питань. Кіотський протокол посилює, хоча і незначно, розпливчасті зобов'язання країн, що розвиваються, згадані в Рамковій конвенції ООН про зміну клімату, так само як і пов'язані з цими зобов'язаннями питання фінансування та передачі технологій. У порівнянні з Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату додані пункти, що стосуються перевірки виконання зобов'язання і їх можливого перегляду в бік збільшення. Відповідні формулювання не носять категоричного характеру, але їх достатньо, щоб, коли у країн, що підписали означений Протокол, з'явиться бажання просунути в цьому питанні далі, у них була для цього можливість [104].

Таким чином, торгівля квотами на викиди парникових газів може здійснюватися відповідно до ст. 17 Кіотського протоколу, згідно з якою Сторони, які мають встановлені кількісні зобов'язання зі скорочення або обмеження викидів, можуть брати участь у торгівлі квотами на викиди парникових газів для цілей виконання своїх зобов'язань. При цьому, будь-яка така торгівля доповнює внутрішні дії для цілей виконання визначених кількісних зобов'язань. Так, торгівля квотами дозволяє двом державам - Сторонам Кіотського протоколу, обмінюватися частиною своїх зобов'язань по викидах, тобто перерозподіляти між собою дозволений їм на визначений термін обсяг викидів парникових газів [36, с. 472].

З огляду на вище сказане можна відзначити, що ідея введення Кіотського протоколу є досить правильною та цікавою враховуючи екологічну ситуацію, що склалася на сьогоднішній день. Однак, існує проблема щодо відсутності чітко визначеного механізму торгівлі квотами країнами учасницями Кіотського протоколу з дотриманням ідеї захисту екологічного стану Землі.

Прикладом означених недоліків Кіотського протоколу може слугувати й те, що Кіотський протокол від початку ратифікували 192 країни, але такі країни, як США, Китай, Індія зобов'язань на себе не брали, Канада вийшла з Кіотського протоколу, а Росія по закінченні дії першого етапу у 2012 році відмовилася від участі у наступному етапі [36, с. 472].

Отже, підсумовуючи вище зазначене можна сказати, що Кіотський протокол є основним механізмом міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів. Це пов'язано з тим, що саме цим нормативно-правовим актом передбачено таке право для країн-учасниць даного Протоколу. Однак, сам механізм торгівлі містить в собі ряд недоліків у його реалізації. Що виражається у відсутності чіткого контролю та впливу на держави, які здійснюють такі торгівельні відносини, щодо правильного використання одержаних фінансово-матеріальних ресурсів на реалізацію основної ідеї закладеної в Кіотському протоколі. А саме - турбота про екологічну ситуацію на Землі.

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТОРГІВЛІ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ

2.1. Система міжнародно-правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів

Торгівля викидами парникових газів з'явилась у 1970-х роках у Сполучених Штатах Америки як спроба контролю за місцевими атмосферними забруднюючими речовинами. Вона була впроваджена в 1980-х роках під час поступової відмови від використання свинцевовмісного бензину, що призвело до кінцевої заборони на використання такого бензину. Поправки до Закону США «Про чисте повітря» від 1990 року запровадили першу великомасштабну торгівельну програму, що передбачала абсолютне обмеження на викиди двоокису сірки в повітря від електростанцій. Незабаром після цього акцент змістився на зміну клімату, і деякі країни почали проводити експерименти з торгівлею дозволами на викиди парникових газів. Кіотський протокол до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату 1997 р. передбачає положення щодо торгівлі дозволами на викиди/скороченнями обсягів викидів серед його учасників. У 2005 році ЄС та Норвегія створили національні схеми торгівлі квотами, а Японія впровадила добровільну торгівельну програму як засіб для реалізації своїх зобов'язань за Кіотським протоколом. Деякі великі компанії також отримали досвід у впровадженні власних схем торгівлі квотами. З того часу відбулося географічне поширення торгівлі парникових газів, при чому країни використовували різні структури і підходи. Станом на 2015 рік частка країн із функціонуючою системою торгівлі квотами становила 40 відсотків від світового ВВП. Паризька угода 2015 р. разом із положеннями про забезпечення захисту довкілля підтверджує роль добровільного співробітництва між країнами в питаннях добровільного запобігання зміні клімату та надсилає важливий сигнал,

який ймовірно пришвидшить створення і об'єднання схем торгівлі квотами [66, с. 19].

Система торгівлі квотами є привабливим інструментом: вона обмежує загальний обсяг викидів, одночасно дозволяючи реалізувати скорочення обсягів викидів із найменшими можливими витратами. В цей спосіб вона може встановити орієнтири для підприємницької діяльності та допомогти низьковуглецевому розвитку економіки. Торгівля квотами ідеально підходить у випадку забруднюючих речовин, таких як парникових газів, які присутні всюди, коли часовий збіг і момент викидів суттєво не впливають на основний вплив проблеми на навколишнє середовище – зміну клімату.

У рамках схем торгівлі квотами уряди встановлюють обмеження (верхній ліміт) на загальний обсяг викидів в одній чи декількох галузях економіки та випускає ряд квот, які підлягають торгівлі, які не перевищують рівень верхнього ліміту. Кожна квота звичайно відповідає одній тонні викидів.

Від учасників схем торгівлі квотами зазвичай вимагається подання однієї квоти за кожен тонну викидів, яка припадає на них, після завершення звітного періоду. Учасники, які володіють квотами, можуть їх продати або перенести їх на наступні періоди для майбутнього використання; суб'єкти, які вимагають додаткових квот, можуть купити їх на ринку. Вони також можуть використати дозволені одиниці скорочення викидів від інших джерел, таких як національні або міжнародні компенсаторні механізми, або інші схеми торгівлі квотами [83].

Слід зазначити, що встановлення верхнього ліміту і створення ринку торгівлі квотами призводить до виникнення єдиної ціни на квоти, що створює стимул скорочувати обсяги викидів доти, доки витрати на скорочення обсягів викидів є нижчими за цю ціну. Результатом є позитивний ціновий сигнал для товарів та послуг з меншим вуглецевим відбитком. Більш суворий верхній ліміт означає меншу пропозицію квот,

вищі ціни та міцніший стимул скорочувати обсяги викидів. Завчасне встановлення верхнього ліміту забезпечує довгостроковий сигнал ринку, тому учасники можуть відповідним чином планувати і робити інвестиції.

Квоти можуть розподілятися безкоштовно, ґрунтуючись на певному поєднанні історичних даних про викиди, об'єми виробництва та/або контрольні показники, або ж продаватися на аукціоні. Продаж на аукціоні створює надходження до бюджету, які можуть покривати вплив від зменшення викривлених податків, підтримувати витрачання коштів на державні програми (включаючи інші форми кліматичних заходів) або безпосередньо повертатись зацікавленим особам, які зазнали впливу. Для підтримки передбачуваності ціни, стримування витрат та ефективного функціонування ринку можуть використовуватись додаткові механізми [35, с. 53-55].

Цілісність навколишнього середовища забезпечується завдяки вимогам до моніторингу, звітності та верифікації щодо викидів парникових газів та правозабезпечення штрафних санкцій за невиконання зобов'язань. Досягнення всього вищезазначеного забезпечується за допомогою реєстрів, відповідальних за випуск квот, і відстеження їх по мірі того, як ними торгують між різними учасниками, та скасування їх, коли вони використовуються для виконання зобов'язань або задля цілей соціальної відповідальності. Положення про контроль за ринком забезпечують цілісність торгівельної діяльності.

Різні країни можуть обрати варіант прямого або опосередкованого приєднання своєї схеми торгівлі квотами за допомогою взаємного визнання квот та інших одиниць скорочення викидів. Приєднання розширює доступ до найменш витратних заходів для запобігання зміні клімату, підтримує ліквідність ринку, підвищує передбачуваність цін та дозволяє проводити стратегічну міжнародну співпрацю з питань плати за викиди парникових газів в атмосферу [66, с. 18-19].

Важливий перший крок для визначення структури системи торгівлі квотами полягає у встановленні цілей політики. Система торгівлі квотами є інструментом політики, який може бути розроблений для підтримки ряду цілей політики (екологічних, економічних та соціальних) у додаток до основної цілі, яка полягає в обмеженні обсягів викидів парникових газів. Перед тим, як перейти до розробки структури схеми торгівлі квотами, кожна країна може прийняти рішення щодо темпів зменшення обсягів викидів вуглецю у власній економіці, вирішення того, який рівень витрат є прийнятним, як система взаємодітиме з іншими політиками, як розподілятимуться витрати і вигоди, чи будуть отримуватися надходження до бюджету, і як вони будуть використовуватись, а також того, як схема торгівлі квотами та її супутні переваги робитимуть внесок в економічну трансформацію і сталий розвиток. Буде легше прийняти рішення про схему торгівлі квотами та визначити специфіку структури та впровадження системи торгівлі квотами після узгодження позиції всередині країни зі скорочення викидів парникових газів порівняно із рівнем звичайного ходу діяльності – в довгостроковій перспективі [69, с. 20-21].

В рамках міжнародного переговорного процесу, а також переговорів у рамках Паризької кліматичної угоди 2015р., країни погодили необхідність глобального скорочення обсягів викидів парникових газів для обмеження підвищення температури і уникнення найгірших впливів зміни клімату. Це визнається як невід’ємна частина світового сталого розвитку. Уряди країн-учасниць всіх рівнів встановили цільові значення для скорочення своїх обсягів викидів парникових газів протягом певного періоду часу – на абсолютній основі або на основі інтенсивності.

У розрізі цього плата за викиди парникових газів може відігравати ключову роль. Зокрема, як теоретичні, так і емпіричні дослідження вказують на те, що плата за викиди парникових газів є одним з найбільш економічно обґрунтованих інструментів скорочення обсягів викидів, особливо в короткостроковій та середньостроковій перспективі. В свою

чергу, нижчі витрати відкривають можливість для впровадження більш амбітних заходів [66, с. 21-22].

Для переходу до низьковуглецевої економіки необхідним буде здійснення заходів на чотирьох фронтах:

- виключення утворення двоокису вуглецю при виробництві електроенергії;
- масова електрифікація (для збільшення частки чистої електроенергії), а якщо це неможливо, впровадження альтернативних заходів, таких як перехід на більш чисті види палива;
- підвищення ефективності виробництва та скорочення рівня відходів у всіх секторах;
- збереження існуючих та збільшення кількості природних поглиначів вуглецю за допомогою покращеного управління лісами та іншими рослинними насадженнями і ґрунтами.

Проведення цих заходів вимагатиме зміщення напрямів інвестицій та інвестиційної поведінки, інновацій в технології, інфраструктуру, фінансування та практичне застосування. Необхідним буде впровадження комплексів політик, які дозволять досягти цієї зміни у спосіб, який відображає місцеві обставини, створює нові економічні можливості та підтримує благополуччя громадян [65].

У багатьох країнах виплати за викиди парникових газів є рушійною силою цієї трансформації. Приводячи прибутки у відповідність з інноваціями та інвестиціями в заходи, що передбачають низькі обсяги викидів, ціна на викиди парникових газів може спрямовувати потоки приватного капіталу, мобілізувати знання про запобігання зміні клімату всередині фірм, використовувати креативність підприємців при розробці низьковуглецевих продуктів та інновацій і відповідно сприяти прогресу в напрямку зменшення інтенсивності викидів. Плата за викиди парникових газів підвищує прибутковість чистої енергетики, дозволяє за умов підвищення енергоефективності генерувати вищі доходи, підвищує

конкурентоздатність низьковуглецевих продуктів та підвищує цінність вуглецевих резервів, які зберігаються в лісах. Зменшення рівня викидів відбувається без інформування фірм представниками уряду щодо необхідних заходів, які вони мають впроваджувати. Все більше фірм та інвесторів підтримують впровадження урядом плати за викиди парникових газів, а деякі компанії застосовують внутрішні виплати за викиди парникових газів з метою проведення інвестицій до вступу в дію такої політики [104].

Слід зазначити, що великі обсяги викидів парникових газів часто супроводжуються високими рівнями викидів інших забруднюючих речовин; на ці обсяги також впливають затори на дорогах, вирубка лісів та інші соціально негативні фактори. Наприклад:

- Покращення якості повітря на місцевому рівні вважалось одним із важливих міркувань при створенні схеми торгівлі квотами як у Каліфорнії, так і в Китаї. Інтенсивні викиди пов'язані з високими рівнями викидів забруднюючих речовин на місцях та з поганою якістю атмосферного повітря, що особливо обумовлено роботою вугільних електростанцій та рухом транспортних засобів. Згідно з оцінками одного з досліджень, 50 відсоткове скорочення обсягів викидів парникових газів до 2050 року по відношенню до рівнів 2005 року може призвести до 20-40 відсоткового зменшення рівня передчасної смертності протягом такого ж самого періоду.

- Збереження місцевих екосистем може бути так само важливим, зокрема, якщо землекористування, зміни землекористування та лісового господарства або включається в схему торгівлі квотами, або прив'язується до неї за допомогою одиниць скорочення викидів («механізми компенсації»). Наприклад, уникнення вивільнення вуглецю внаслідок уникнення знищення тропічних лісів може допомогти зменшити частоту повеней та посух, сприяти збереженню біорозмаїття та інших

екосистемних послуг, а також підтримати засоби існування громад, залежних від лісів.

- Інші супутні переваги включають, окрім іншого, підвищену енергобезпеку від більш різноманітного поєднання видів палива, супутні технологічні зміни, створення «зелених» робочих місць та меншу кількість заторів і аварій на дорогах внаслідок меншого використання пасажирських транспортних засобів [83].

Також, уряди можуть розподіляти квоти в рамках безкоштовного розподілу, проведення аукціону або поєднання цих двох механізмів. Проведення аукціонів сприяє надходженням до бюджету, які можуть бути використані для різних цілей, серед іншого для фінансування кліматичних заходів або для допомоги малозабезпеченим домогосподарствам. Точний розподіл коштів буде залежати від політичних рішень та національних умов, які часто знаходяться поза сферою діяльності розробників схеми торгівлі квотами.

Проведення аукціонів звичайно запроваджувалось у першу чергу в малому масштабі, з наміром поступової заміни ним механізму безкоштовного розподілу. Стратегічно використання надходжень від аукціонів може бути потужним моментом продажу для початку функціонування системи торгівлі квотами [66, с. 22-24].

Дослідження щодо практики створення схеми торгівлі квотами у різних країнах показав, що як правило цей процес зводиться у десять кроків. Кожен крок передбачає ряд рішень або заходів, які надаватимуть форму основним елементам системи. Однак, як підкреслюється у контексті даного посібника, рішення і заходи, здійснені на кожному кроці, ймовірно будуть взаємозв'язаними та взаємозалежними, що означає, що процес проходження цих кроків не завжди буде прямолінійним.

Так, розробка, впровадження і функціонування системи торгівлі квотами може мати наступний вигляд:

Крок 1: Прийняття рішення щодо масштабу:

- прийняття рішення щодо того, які галузі слід включати до системи;
- прийняття рішення щодо того, які гази слід врахувати;
- обрання пунктів регулювання;
- обрання суб'єктів, які необхідно регулювати, та розгляд того, чи варто встановлювати порогові значення.

Крок 2: Встановлення верхнього ліміту:

- збір достатньої кількості даних для визначення верхнього ліміту;
- визначення рівня і типу верхнього ліміту;
- вибір часових періодів для встановлення верхнього ліміту та визначення довгострокової траєкторії верхнього ліміту.

Крок 3: Розподіл квот:

- співставлення методів розподілу із завданнями політик;
- визначення прийнятності і метода безкоштовного розподілу, і балансування з аукціонами протягом певного періоду часу;
- визначення поведження із новими учасниками, закриттями та виключеннями.

Крок 4: Розгляд варіанту використання компенсаторних механізмів:

- прийняття рішення щодо того, чи приймати дозвільні одиниці, отримані від проектів, що впроваджуються на установках поза межами схеми торгівлі квотами, або від міжнародних механізмів;
- вибір дозволених галузей, газів та видів діяльності;
- зважування витрат на створення власної програми із дозволом використання існуючої програми;
- прийняття рішення щодо лімітів на використання дозвільних одиниць;
- створення системи моніторингу, звітності, верифікації та управління.

Крок 5: Прийняття рішення щодо часової гнучкості:

- встановлення правил для переносу квот;
- встановлення правил для квот запозичень та раннього розподілу;

- встановлення тривалості періодів звітності і виконання зобов'язань.

Крок 6: Вирішення питання передбачуваності ціни та стримування витрат:

- встановлення логічного обґрунтування та ризиків, пов'язаних із ринковою інтервенцією;
- вибір того, чи варто робити інтервенцію для вирішення проблеми низьких цін, високих цін або їхнього поєднання;
- вибір належного інструмента для ринкової інтервенції;
- прийняття рішення щодо механізму управління.

Крок 7: Забезпечення відповідності і контролю:

- визначення суб'єктів регулювання;
- управління звітністю про викиди зі сторони суб'єктів регулювання;
- затвердження і управління результатами роботи осіб, що здійснюють верифікацію;
- створення і контроль реєстру схем торгівлі квотами;
- розробка і впровадження підходу до штрафних санкцій і правозабезпечення;
- регулювання і контроль ринку квот на викиди парникових газів.

Крок 8: Залучення зацікавлених осіб, комунікація і розбудова інституційного потенціалу:

- встановлення зацікавлених осіб та відповідних посад, інтересів і проблем;
- проведення координації серед департаментів для прозорого процесу прийняття рішень та запобігання невідповідності політики;
- розробка стратегії залучення до консультації груп зацікавлених осіб із визначенням формату, термінів і завдань;
- розробка стратегії комунікації, яка відповідає місцевим та нагальним занепокоєнням громадськості;

– визначення і вирішення потреб схем торгівлі квотами у розбудові інституційного потенціалу.

Крок 9: Розгляд варіантів приєднання:

- визначення завдань і стратегії приєднання;
- визначення партнерів з приєднання;
- визначення типу приєднання;
- приведення у відповідність ключових компонентів системи;
- формування і управління приєднанням.

Крок 10: Впровадження, оцінка та вдосконалення:

- прийняття рішення щодо часу та процесу впровадження схем торгівлі квотами;
- прийняття рішення щодо процесу і масштабу перегляду;
- проведення оцінки схем торгівлі квотами для перегляду [26, с. 457; 66, с. 6, 19; 70, с. 15].

Варто відзначити, що для ефективної структури схеми торгівлі квотами, після встановлення цілей, особи, що визначають політику, можуть забажати прийняти рішення щодо набору критеріїв, які відповідають цим цілям, по відношенню до яких слід оцінити варіант структури схеми торгівлі квотами. Особам, які визначають політику, необхідно досягти належного балансу стосовно ряду критеріїв, які визначатимуть кінцеву успішність будь-якої схеми торгівлі квотами. Варто означити деякі найбільш уживані критерії:

- Внесок у запобігання зміні клімату. Ефективність охорони навколишнього середовища є ймовірно важливим ключовим критерієм оцінки успішності схеми торгівлі квотами, що вимагає існування достатньо суворих обмежень на викиди, поєднаних із ефективним моніторингом, звітністю та верифікацією для забезпечення точності звітної інформації про викиди, та правового забезпечення встановлення і дотримання верхнього ліміту. Мінімізація витоків вуглецю (зміщення виробництва або

інвестицій у сфери, що знаходяться поза межами верхнього ліміту, що призводить до підвищення рівня світових викидів) є іншим визначальним фактором ефективності охорони навколишнього середовища, як і забезпечення цілісності одиниць викидів, таких як одиниці скорочення у рамках механізму компенсацій, які вступають у систему поза межами верхнього ліміту.

- Економічна обґрунтованість запобігання зміні клімату. Економічна ефективність та обґрунтованість знаходяться в центрі уваги структури схеми торгівлі квотами. Метою торгівлі викидами є мінімізація витрат на скорочення викидів парникових газів, беручи до уваги ціль зі скорочення обсягів викидів. Чим більшою є гнучкість стосовно місця і часу досягнення скорочення викидів парникових газів, тим вищим є потенціал скорочення викидів парникових газів з низькими витратами. На ефективність системи торгівлі квотами при забезпеченні економічно обґрунтованого скорочення викидів серед охоплених галузей також може впливати те, наскільки добре схема торгівлі квотами інтегрована в інші політики (наприклад, в енергетичну політику), впливаючи на обсяги викидів у цих галузях.

- Передбачуваність. Чим більш передбачуваною буде система, тим більш ефективним буде її функціонування, і більш наближеними будуть інвестиції до соціально-оптимальних, а також скорочення витрат, отримані внаслідок цієї діяльності. Передбачуваність підвищує прийняття рішень та ефективне повідомлення про ключові риси структури на ранньому етапі процесу, а також забезпечення чітких процесів і параметрів для майбутніх змін.

- Гнучкість політики. Беручи до уваги довгостроковий характер кліматичного виклику, а також різний ступень економічної і наукової невизначеності, для реагування на зміну умови необхідно зберігати гнучкість політики та надати дозвіл особам, які приймають рішення, корегувати загальну ціль зі скорочення або графік для досягнення цієї цілі,

і окремих компонентів структури. Однак, між забезпеченням гнучкості політик та передбачуваністю завжди існуватиме певна напруга.

- Звітність і прозорість. Налагоджений моніторинг, звітність та верифікація, виконання принципів правозабезпечення і потужна структура реєстру забезпечують підзвітність і прозорість системи. Для того, щоб забезпечити допомогу в побудові довіри до системи та дозволити учасникам ринку здійснювати попереднє планування, рішення щодо структури також повинні прийматись у прозорий спосіб.

- Адміністративна економічна обґрунтованість. Адміністративні витрати зазнають найбільшого впливу від масштабу системи, вибору часових рамок виконання зобов'язань, регулярності звітності і виконання зобов'язань, а також від вимог до виконання зобов'язань і правового забезпечення їхнього виконання.

- Відповідність місцевим умовам. Структура системи торгівлі квотами обумовлена місцевими цілями і контекстом. У той час, коли для побудови схеми торгівлі квотами може бути використаний спільний набір будівельних блоків, для її ефективного функціонування в умовах кожної окремої країни потрібно вносити до неї відповідні зміни. Ці зміни включають вже існуючу регуляторну базу; розмір, темпи зростання та структуру економіки; економічний профіль щодо можливостей скорочення викидів парникових газів; а також потенціал і потужність відповідних установок.

- Сумісність із іншими схемами торгівлі квотами. Послідовні риси структури системи торгівлі квотами в країнах передбачають координовану архітектуру політики щодо зміни клімату. В рамках кожної схеми торгівлі квотами цього можна досягти шляхом приєднання до інших систем торгівлі квотами і дозволу на використання одиниць скорочення викидів від інших систем як дійсного інструмента відповідності зобов'язанням в рамках схем торгівлі квотами.

- Справедливість. Торгівля викидами не можлива без політичної підтримки. Забезпечення справедливості для всіх залучених осіб, особливо при розподілі витрат і вигод, формує основу для отримання і підтримки цієї підтримки і відповідно забезпечує упевненість зацікавлених осіб щодо тривалості функціонування системи [66, с. 24-25; 82; 85; 102].

Важливо також розуміти, що розробка і впровадження схем торгівлі квотами незмінно відбувається в контексті існування ряду інших кліматичних та енергетичних політик, а також інших державних політик, які будуть підтримувати, чи суперечити цілям запобігання зміні клімату.

При розробці схеми торгівлі квотами важливо проводити систематичну оцінку потенційних політичних взаємодій із акцентом на п'ятьох ключових сферах:

- позиціонування схем торгівлі квотами по відношенню до інших політик;
- розуміння політичних взаємодій, які впливатимуть на результати впровадження схем торгівлі квотами;
- розуміння того, як схема торгівлі квотами може впливати на досягнення інших політичних цілей;
- розуміння необхідності нових взаємодоповнюючих політик;
- забезпечення координації політик у часі.

Слід сказати, щоб підтримати таку оцінку, можуть стати в нагоді інструменти і підходи до формування структури політики. В той час, коли найбільш очевидними кандидатами на включення до комплексу є інші політики, які спрямовані на запобігання зміні клімату або питаннях енергетики, також може бути корисним включити політики, які стосуються екологічних питань, регулювання ринку, фінансового сектора, оподаткування, торгівлі, зовнішньої політики, дослідження та інновацій, економічного розвитку, соціального благополуччя і освіти.

Важливо й чітко визначити, як схема торгівлі квотами робитиме внесок у досягнення цілей кліматичної політики окремої країни, яка

стосується інших поточних або запланованих політик, та і позиціонувати систему торгівлі квотами стратегічно в межах ширшого портфеля політик. Це допоможе сформувати підтримку системи громадськістю; також це надзвичайно важливо при навігації через різні варіанти структури схеми торгівлі квотами.

Це питання вимагає чіткості як в частині результатів скорочення обсягів викидів у рамках схеми торгівлі квотами, так і в частині використання потенційних надходжень від системи торгівлі квотами.

Країни прийняли різні підходи до позиціонування своїх схем торгівлі квотами відносно інших політик. Наприклад, система торгівлі квотами ЄС була запроваджена як допомога в економічно обґрунтованому досягненні цільових значень для запобігання зміні клімату по всьому ЄС, запроваджуючи спільний ціновий сигнал для викидів двоокису вуглецю серед країн-членів при виробництві електроенергії та для енергоємних галузей, залишаючи інші сектори на розгляд у цільових політиках на рівні ЄС або на рівні країн-членів. Найбільш важливі цілі скорочення обсягів викидів та відповідні верхні ліміти для системи торгівлі квотами ЄС становлять невід'ємну частину ширшого набору завдань, що визначаються на рівні ЄС, які також включають енергоефективність та розвиток відновлюваних джерел енергії. Однак, система торгівлі квотами ЄС функціонує в рамках складного об'єднання кліматичних та енергетичних політик країн-членів, основується на національних пріоритетах і традиціях. У той час, коли цілі встановлюються на рівні ЄС, країни-члени володіють чітко визначеною компетенцією формулювати своє власне поєднання джерел енергії, забезпечувати надійність постачання та визначати те, як вони досягатимуть ці цілі [106].

Як приклад, у Каліфорнії система торгівлі квотами була запроваджена в рамках широкого комплексу політик щодо запобігання зміні клімату, разом із рядом нормативних актів і програм, що стосувались конкретних галузей. Очікувалось, що цінові сигнали системи торгівлі

квотами матимуть основний вплив на ті сектори економіки, які не могли бути охоплені цільовим регулюванням, одночасно слугуючи в якості опори, забезпечуючи виконання цілей скорочення обсягів викидів, якщо інші заходи виявляться менш ефективними, ніж як це спочатку очікувалось.

Також, як приклад, на відміну від означеного, Нова Зеландія обрала систему торгівлі квотами як свій основний інструмент запобігання зміні клімату, акцентуючи увагу на тому, що її схема торгівлі квотами пропонувала рівноцінний підхід, покриваючи всі галузі і гази протягом певного періоду часу, що може підтримувати міжнародні зобов'язання країни з найменшими витратами [66, с. 25].

Таким чином, підсумовуючи вище зазначене можна сказати, що створення системи торгівлі викидами спрямовується на розв'язання ряду екологічних питань шляхом впорядкування процесу викидів парникових газів у атмосферу, що призводить до негативних наслідків у змінах клімату. Однак, створення та забезпечення такого виду системи має свої особливості. Зокрема, проблемним лишається нормативно-правове регулювання створення схем торгівлі квотами у різних держава та їх співіснування. Оскільки кожна держава керується загальними принципами щодо створення схеми торгівлі викидами та безпосередньо здійснення самої торгівлі правом на викиди парникових газів здійснює таку діяльність самостійно виходячи з особливостей власного економіко-правового та промислового розвитку.

Проте, незважаючи на існування складнощів у створенні системи торгівлі викидами, їх функціонування має важливе значення як для реалізації задач екологічної безпеки людства, так і відіграє серйозну економічну складову для суб'єктів таких торгівельних відносин.

2.2. Європейська схема правового регулювання торгівлі викидами парникових газів

Особливої уваги розробленню та реалізації заходів забезпечення екологічної безпеки, зокрема через правове регулювання, приділяється на рівні Європейського союзу. І хоча європейське екологічне право – порівняно нова галузь європейського права, воно динамічно розвивається усі останні роки під впливом міжнародно-правових процесів.

Європейський Союз уже декілька років веде активну боротьбу зі зміною клімату як на внутрішній, так і на міжнародній арені. Така боротьба є пріоритетним завданням його кліматичної політики. Окрім того, ЄС включив у свою сферу діяльності обмеження викидів парникових газів з метою досягнення наступних результатів: ефективнішого використання екологічно чистих носіїв енергії, зменшення викидів та досягнення збалансування у транспортній системі, залучення підприємств до відповідальності без нанесення шкоди їх конкурентоспроможності, досягнення кліматозберігаючого землевпорядкування та ведення сільського господарства, створення сприятливих умов для досліджень та впровадження нововведень. Така практика ЄС є цікавою для України, якій потрібно сформувати власну дієву кліматоохоронну стратегію. Враховуючи глобальний характер екологічних проблем, становлення та реалізація національної екологічної стратегії неможливі без врахування міжнародного досвіду [25, с. 53-55].

Варто зазначити, що у 2003 році Європейський Союз схвалив рішення про впровадження схеми торгівлі дозволами на викиди парникових газів. Передбачалося, що починаючи з 2005 року ця схема вимагатиме, щоб усі виробничі потужності у галузях, на які припадає найбільше викидів (енергетика, чорна металургія, виробництво інших неметалевих мінеральних виробів, целюлозно-паперова галузь) у всіх країнах-членах ЄС мали сертифіковані дозволи на обсяг їх фактичних викидів. Після початкового розподілу цих дозволів компанії зможуть

торгувати ними або імпортувати додаткові сертифікати на викиди, знижуючи при цьому викиди в країнах, які не є членами ЄС, згідно правил, встановлених механізмами Кіотського протоколу (наприклад, Спільне впровадження). Отже, цей механізм відкриває цікаві можливості для країн, що не входять до складу ЄС, на зразок України, та гарні перспективи для таких кліматичних інвестицій. Зокрема, схема забезпечує розвиток ринку сертифікатів на викиди, що перебуває у стадії становлення, оскільки прийнято рішення про його впровадження, яке не буде скасовано навіть у тому крайньому випадку, якщо Кіотський протокол не вступить у силу.

Незважаючи на потенційні економічні вигоди для України, політики поки що мало зробили для їх реалізації. В результаті, Україна ще не стала повноцінним учасником ринку вуглецю, а за міжнародними рейтингами умови для кліматичних інвестицій в Україні, які б спирались на проекти, оцінюються як досить непевні [30, с. 59-61].

Затверджуючи Кіотський протокол у квітні 2002 року, держави-члени Європейського Союзу вирішили спільно виконувати свої рішення щодо зменшення викидів антропогенного парникового газу.

Політика Європейського Союзу у сфері навколишнього середовища здійснюється поетапно шляхом прийняття так званих Програм дій з навколишнього середовища, які хоча й носять рекомендаційний характер, але завдяки встановленню чітких напрямків, цілей і принципів екологічної політики Європейського Співтовариства, разом з їх детальним описом і графіком реалізації сприяють розвитку та імплементації екологічного законодавства [26, с. 13]. Таких програм Європейський Союз розробив уже сім: перша з них була прийнята ще у 1973 році, а сьома – у 2007 році.

У рамках реалізації цих програм було прийнято ряд законодавчих актів, які стосуються якості повітря та регулюють викиди парникових газів у межах співтовариства. Серед таких актів слід відзначити Директиву Ради 80/779/ЄЕС 1980 року про граничні норми якості повітря та настановні величини сірчистого газу й зважених частинок, Комюніке Комісії 1995

року щодо стратегії Євросоюзу зі зменшення викидів CO² пасажирськими автомобілями та збільшення економії пального, Директива Ради 96/62/ЄС щодо оцінки та управління якістю атмосферного повітря, Директива Ради 99/30/ЄС щодо граничних обсягів двооксиду сірки, двооксиду азоту та оксидів азоту, пилових часток та свинцю у оточуючому повітрі, Директива Ради 2000/25/ЄС про дії, які необхідно вжити проти викидів газоподібних та пилових забруднюючих речовин двигунами, які встановлюються на сільськогосподарські та лісогосподарські трактори, Рішення Ради 93/389/ЄЕС 1993 року щодо механізмів контролю викидів вуглекислого газу та інших парникових газів у Співтоваристві, Директива Ради 93/76/ЄЕС 1993 року спрямована на обмеження викидів вуглекислого газу шляхом підвищення ефективності використання енергії [19].

Після ратифікації Рамкової конвенції зі зміни клімату у 1993 році Європейська Комісія прийняла у 2000 році Європейську програму зі зміни клімату з метою визначення та розвитку усіх необхідних елементів стратегії ЄС для імплементації Кіотського протоколу, який був ратифікований Співтовариством у 2002 році. Усі країни-учасниці цього протоколу зобов'язались у період з 2008 по 2012 роки спільно зменшити загальні викиди парникових газів у світі на 5%. Країни Європейського Союзу в свою чергу прийняли зобов'язання знизити викиди парникових газів на 8% протягом означеного періоду [17].

Таким чином, метою Європейської схеми торгівлі викидами є скорочення викидів парникових газів на 8% відносно рівня 1990 року, що відповідає зобов'язанням, записаним в Кіотському протоколі. Спочатку Європейська схема торгівлі стосуватиметься виробничих потужностей у наступних видах діяльності:

I. Енергетика

- спалювальні установки з теплоспоживанням (thermal input) більше 20 МВт (за винятком установок для переробки шкідливих відходів чи муніципальних сміттєспалювальних заводів);

- нафтопереробні заводи;
- коксові печі.

II. Виробництво та обробка чорних металів

- установки для обпалювання чи спікання металевих руд (в т.ч. сульфідних);
- установки для виробництва чавуну або сталі (первинна чи вторинна плавка), в т.ч. методом безперервного лиття, потужністю більше 2,5 тонн за годину.

III. Виробництво інших неметалевих мінеральних виробів

- установки для виробництва цементного клінкера в карусельних печах потужністю більше 500 тонн на день чи вапна в карусельних печах потужністю більше 50 тонн на день чи в інших печах потужністю більше 50 тонн на день;
- установки для виробництва скла, в т.ч. скловолкна з потужністю плавлення більше 20 тонн на день;
- установки для виробництва керамічних виробів методом обпалювання, зокрема, покрівельної черепиці, цегли, вогнетривкої цегли, кахлю, тонко-керамічних виробів чи порцеляну, потужністю більше 75 тонн на день та/чи ємністю печі більше 4 м³ і щільністю садки в печі більше 300 кг/м³.

IV. Інші види діяльності

- промислові підприємства з виробництва: а) целюлози з деревини чи інших волокнистих матеріалів; б) паперу та картону потужністю більше 20 тонн на день [66].

Нормативні положення щодо торгівлі дозволами на викиди в межах Європейської схеми торгівлі та Кіотського протоколу, який визначає правила глобальної схеми торгівлі викидами, взаємозв'язані в багатьох аспектах та з різних причин.

По-перше, Кіотський протокол вимагає від усіх сторін створення своїх власних схем для забезпечення відповідності з національними

цільовими обсягами викидів. У цьому розумінні, Європейська схема торгівлі є спільною схемою, яку прийняли 25 країн-членів ЄС з метою виконання своїх зобов'язань.

По-друге, надання чинності Кіотському протоколу є чіткою політичною метою ЄС та країн, що входять до його складу. Європейська схема торгівлі чітко продемонструвала рішучість встановити жорсткі правила для великої частини європейської економіки навіть до вступу протоколу в силу, що було заплановано на 2008 рік.

По-третє, гнучкість та ефективність схеми торгівлі викидами підвищується зі збільшенням розміру ринку, а ціни на дозволи знижуються зі збільшенням пропозиції. Отже, комбінування Європейської схеми торгівлі, за якої очікується високий попит на дозволи, та схеми торгівлі згідно Кіотського протоколу, за якою очікується значне переважання пропозиції, однозначно в інтересах економіки ЄС і тому необхідне для політичного утвердження Європейської схеми торгівлі.

Формально дві схеми торгівлі об'єднуються протягом другого етапу реалізації Європейської схеми торгівлі, який точно співпадає з першим періодом дії зобов'язань за Кіотським протоколом (2008 - 2012 роки).

Протягом цих років було можливим імпортувати одиниці скорочення викидів в рамках регулюючих положень Кіотського протоколу та конвертувати їх в «дозволи на викиди» по курсу один до одного (в тоннах еквіваленту CO²). Однак це буде поширюватись лише на зниження викидів за допомогою механізмів, що базуються на проектах (Механізм чистого розвитку та Спільне впровадження), а не «одиниці встановленого обсягу», тобто зменшення, яке базується на різниці між фактичним рівнем викидів та відповідним встановленим рівнем викидів.

Окрім цього не буде початкової квоти на обсяг імпортованих одиниць зменшення викидів. Проте Європейська Комісія перегляне це питання, якщо загальний обсяг імпорту почне перевищувати 6% від загальної кількості «дозволів на викиди» [70, с. 22-25; 82].

Як було зазначено вище, від початку Комісія ЄС давала своїм членам час для представлення своїх Національних програм розподілу та, зокрема, цільових обсягів зменшення викидів парникових газів протягом двох періодів (2005-2007 та 2008-2012). Два головні критерії для затвердження верхньої межі викидів – вона повинна відповідати національному цільовому обсягу, визначеному Кіотським протоколом, та має бути встановлена на нижчому рівні викидів, ніж при «звичайних умовах ведення бізнесу». Іншими словами, навіть якщо і очікується, що країна виконає свої зобов'язання згідно Кіотського протоколу, Європейська схема торгівлі все ж вимагатиме подальшого зниження рівня викидів [4].

Також, у січні 2004 року Велика Британія першою оприлюднила проект Національного плану розподілу викидів для громадських обговорень. При тому, що поставлена в Кіото мета зниження рівня викидів парникових газів протягом 2008 - 2012 років становила 12,5% від рівня 1990 року, а національний цільовий обсяг зменшення викидів на 2010 рік – на 20% від рівня 1990 року, Національний план розподілу викидів передбачав зменшення викидів парникових газів на 16,3% від їх обсягу у 1990 році [14, с. 80-81].

Оскільки Європейська схема торгівлі поки що не охоплює виробничі потужності у всіх видах діяльності, які викидають в атмосферу парникові гази, та оскільки вона поки що враховує лише викиди CO², залишаючи поза увагою такі парникові гази як метан (CH₄) чи окис азоту (N₂O), ця верхня межа викидів є досить обмежуючою. Це дає сигнал про рішучість уряду Великої Британії якомога сильніше зменшити викиди парникових газів. Тим часом, коли більшість інших країн-членів уже повідомили про вчасну підготовку своїх перших проектів плану, очікувалося, що лише Іспанія, Греція та Польща матимуть певні проблеми з дотриманням кінцевого терміну подачі (березень 2004 року), оскільки обговорення в цих країнах все ще знаходиться на ранньому етапі (головним чином,

формулювання національних програм пом'якшення змін клімату для визначення необхідної відповідальності) [14, с. 80-82].

З початком роботи Європейської схеми торгівлі та, особливо, проясненням розподілу дозволів на викиди, багато компаній, яких це може торкнутись, готуються до торгівлі на вуглецевому ринку ЄС.

Повідомлялось про проведення численних «випробувальних торгів» у 2003 році з сукупним оборотом близько 600 000 тонн еквіваленту CO² за цінами від 5 євро за тонну в квітні до 12 євро за тонну в грудні. Ці торги охоплювали не лише дозволи на викиди, що будуть дійсні у 2005 році, але й майбутні варіанти дозволів на викиди для наступних років [16].

Таким чином, Європейський Союз проявляє неабияке прагнення обмежити забруднення повітря у глобальних масштабах. З цією метою він розвиває можливі механізми для досягнення цілей, поставлених Рамковою конвенцією 1992 року та на практиці застосовує механізми Кіотського протоколу. З метою імплементації норм Кіотського протоколу у межах Євросоюзу приймаються такі нормативні документи, як Директива Європейського парламенту та Ради 2003/87/ЄС 2003 року [11], яка створює схему торгівлі квотами на викиди парникових газів та Рішення Європейського парламенту та Ради 280/2004/ЄС 2004 року [60] відносно механізму контролю за викидами парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського протоколу. Важливим рішенням було впроваджено систему спостережень за усіма антропогенними викидами парникових газів, викиди яких не були врегульовані у Монреальському протоколі щодо речовин, які руйнують озоновий шар [1, с. 237-240].

Також цим рішенням була організована система імплементації норм Рамкової конвенції 1992 року та Кіотського протоколу [48]. Система оцінювання позитивних результатів, досягнутих Співтовариством у сфері скорочення викидів та правила подання звітів Співтовариством до Секретаріату Рамкової конвенції щодо змін клімату. Держави-члени ЄС в свою чергу вносили зміну до національного законодавства з метою

приведення його у відповідність з вищеназваними директивами. Такі кроки Європейського союзу призвели до істотних успіхів у боротьбі зі зміною клімату.

Важливо сказати, Європейський Союз у 2005 році розробив реалістичну кліматичну стратегію та запропонував конкретні заходи для обмеження збільшення середньої температури Землі в рамках двох градусів у порівнянні з доіндустріальним періодом. Сформована стратегія по подоланню змін клімату поставила перед країнами ЄС численні завдання: вони повинні протистояти кліматичній загрозі; боротьба зі змінами клімату повинна відбуватися за участю якомога ширшого кола міжнародних акторів; необхідно впроваджувати інноваційні технології, щоб змінити продуктивність та розхід енергії у промисловості; важливою є робота щодо пристосування країн до невідворотних змін кліматичних умов. На основі цієї стратегії були розроблені численні нормативні акти з метою виконання поставлених завдань [101].

Також, у 2007 році ЄС розробив іншу стратегію щодо заходів боротьби з змінами клімату до 2020 року. У цьому документі визначені як внутрішньоєвропейські цілі (наприклад, зобов'язання щодо скорочення викидів парникових газів та щодо проведення політичних заходів по кліматичним питанням), так і міжнародні (в першу чергу йдеться про переговори щодо наступної міжнародної угоди після Кіотського протоколу). ЄС прийняло рішення про зниження викидів парникових газів на 20% до 2020 року від рівня 1990 року всередині ЄС незалежно до рішень в рамках Кіотського протоколу та Рамкової конвенції ООН зі зміни клімату [48]. У випадку досягнення міжнародної угоди по зниженню викидів парникових газів на період після 2012 року зазначалося, що ЄС візьме зобов'язання щодо зменшення викидів парникових газів на 30% від рівня 1990 року. В березні 2008 року комісія ЄС презентувала схему розподілу зусиль на зниження викидів парникових газів між 27 країнами співтовариства. Усі викиди парникових газів поділено на 2 групи: перша –

викиди від підприємств, що входять в Європейську Систему Торгівлю Викидами і друга – інші викиди парникових газів. До першої групи включені великі енергетичні та промислові підприємства. Кожне підприємство отримує ліміт дозволів на викиди парникових газів, який є меншим, ніж потрібно підприємству. Це створює попит на додаткові дозволи на викиди і формує ринкову ціну одиниці скорочення викидів. Підприємство може або впроваджувати додаткові заходи зниження викидів на своєму виробництві, або купувати дозволи на викиди у іншого підприємства в ЄС, що входить в систему Європейську Систему Торгівлі Викидами, або купити одиниці скорочення викидів в рамках механізму спільного впровадження або чистого розвитку. Головним чинником у виборі джерела додаткових дозволів для підприємств є економічний фактор. Якщо підприємство під кінець року перевищує ліміт викидів парникових газів, то воно платить штраф в розмірі 100 євро за кожен тону викидів CO². До другої групи парникових газів потрапили усі інші джерела викидів: сектор транспорту, середні та малі підприємства, сільське господарство, тощо. За базовий рік для визначення зобов'язань на зниження викидів парникових газів для країн було обрано 2005 рік. Основний аргумент саме такого базового року, а не 1990, як в Кіотському протоколі – найбільш повна інформація інвентаризації саме за 2005 рік. Такий підхід розподілу викидів на 2 групи виявився найбільш прийнятним: сектори Європейської системи торгівлі викидами, що в усіх країнах оперують на більш-менш рівних конкурентних умовах повинні виконувати єдині вимоги. Щодо другої групи викидів парникових газів, то їх вже розподілено зважаючи на економічні можливості та технологічні показники кожної з країн [108; 110].

У рамках цієї стратегії було прийнято Рішення Європейського парламенту та Ради 406/2009/ЄС 2009 року [61] щодо зусиль країн-членів по скороченню викидів парникових газів з метою виконання зобов'язань Співтовариства по скороченню викидів парникових газів до 2020 року.

У цьому рішенні визначено, який мінімальний вклад повинні зробити країни-члени щодо скорочення викидів парникових газів у період з 2013 по 2020 роки. Зазначено, що у цей період викиди кожної окремої країни рік за роком повинні зменшуватись у порівнянні з відповідним щорічним звітом.

Країни-члени ЄС для виконання своїх зобов'язань можуть застосовувати такі форми кредитування для скорочення викидів парникових газів: сертифікати на скорочення викидів та одиниці скорочення викидів, які були прийняті Директивою 2003/87/ЄС на період 2008-2012; сертифікати на скорочення викидів, які видаються на реалізовані проекти по скороченню викидів парникових газів у менш розвинених державах; строкові та довгострокові сертифікати на скорочення викидів з дослідницьких проектів [85].

З вищесказаного зрозуміло, що еволюція екологічної політики Європейського Союзу сформувала чіткі підходи до проблем навколишнього середовища і сприяла становленню ЄС та його правових механізмів у торгівлі квотами на викиди, в якості впливового суб'єкта міжнародної екологічної політики. Європейський Союз є активним учасником міжнародного процесу щодо скорочення викидів парникових газів, який відповідально ставиться до прийнятих на себе зобов'язань згідно з міжнародними договорами.

Окрім активної міжнародної діяльності у цій сфері, ЄС створив власну систему, розробив механізми та намітив цілі щодо результативного скорочення викидів парникових газів у атмосферу. У центрі діяльності органів ЄС стоїть зниження рівня парникових газів у атмосфері. Європейський Союз за допомогою налагодженої системи контролю постійно контролює емісію та імісію парникових газів. З метою досягнення поступового зниження викидів парникових газів Європейський Союз впровадив систему торгівлі квотами на такі викиди, яка ґрунтується на стандартах ринкової економіки [64].

Просліджуючи активність створення та реалізації норм щодо захисту навколишнього середовища, а особливо щодо скорочення викидів парникових газів, на міжнародному та європейському рівнях можна припустити, що міжнародне екологічне право у майбутньому розвиватиметься у напрямку регіоналізації.

Тож європейська система торгівлі правом на викиди парникових газів є досить чіткою щодо її нормативно-правового впорядкування, а також єдиною та обов'язковою для країн учасниць ЄС. В свою чергу це показало якість її функціонування, зокрема існування єдиних механізмів таких торгівельних відносин та можливість чіткого контролю за додержанням умов негативного впливу на навколишнє середовище.

РОЗДІЛ 3. МІЖНАРОДНА ТОРГІВЛЯ КВОТАМИ НА ВИКИДИ ПАРНИКОВИХ ГАЗІВ УКРАЇНОЮ

3.1. Міжнародно-правові зобов'язання України щодо створення системи торгівлі квотами на викиди парникових газів

Сучасний розвиток України визначається своєю неоднозначністю та рядом проблемних складових політико-правового та економічного характеру. Однак, поряд з цим Україна все більше інтегрується в міжнародне економічне співтовариство. Яскравим прикладом є Угода про асоціацію з ЄС у 2014р. За таких умов Україна стає активним учасником щодо дотримання, створення чи реалізації міжнародних правових актів, зокрема і в питаннях екологічної безпеки та торгівельних відносин. Так, Україна є учасником щодо визнання положень Кіотського протоколу та Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [48], а отже і учасником в сфері торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Тож, протягом останніх десятиліть проблематика зміни клімату займає визначне місце серед найважливіших завдань міжнародної спільноти. На Конференції Сторін РКЗК ООН та Зустрічі Сторін Кіотського Протоколу в грудні 2009 року, було вирішено, що глобальне підвищення температури не повинне перевищити 2,5°C, що, безумовно, означатиме досить амбітні цілі для країн світу щодо скорочення викидів парникових газів. Хоча глобальні підходи до вирішення цієї надскладної проблеми все ще залишаються актуальними, країни-сторони переговорного процесу все частіше віддають перевагу регіональним рішенням, зокрема, введенню схем торгівлі квотами та запровадженню вуглецевого податку. Саме тому державна регуляторна політика відіграє ключову роль у створенні передумов для скорочень викидів парникових газів не лише на глобальному рівні, а й на рівні окремих країн [22].

Таким чином, розвиток регуляторної політики України в сфері попередження зміни клімату є одним із важливих елементів процесу

гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Схема торгівлі викидами Європейського Союзу працює з 2005 року. Беззаперечним наслідком приєднання України до ЄС буде створення та об'єднання національної схеми торгівлі викидами з схемою ЄС. Не дивлячись на значний інтерес громадськості та наукового світу до проблематики зміни клімату, дана тема все ще залишається малорозробленою в Україні. Примітно, що вітчизняними науковцями дотепер проводились дослідження лише окремих елементів відповідної регуляторної політики, зокрема механізму спільного впровадження, тоді як зарубіжні автори більш детально проаналізували законодавчі системи Європи та Росії в сфері попередження зміни клімату. Важливим також є науковий аналіз Кліматичних актів Європейських країн та Європейської системи викидів, зроблений оксфордським центром досліджень Climate Strategies [90].

З огляду на це, є за необхідне здійснити аналіз регуляторної політики України в сфері національної торгівлі викидами, що є опорною для формування бази екологічних інвестицій у скорочення викидів парникових газів як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Доцільно проаналізувати основні положення проекту закону про регулювання в сфері енергозбереження №7231 від 07.10.2010 [44] як вихідного законодавчого акту для впровадження економічних інструментів обмеження викидів парникових газів з метою визначення слабких та сильних сторін проекту закону задля опрацювання рекомендацій щодо його покращення і, відповідно, якості майбутньої схеми торгівлі викидами.

На Конференції Сторін Кіотського протоколу в Мексиці у грудні 2010 року Україна вкотре повторила свої обіцянки по скороченням викидів парникових газів на 20 відсотків нижче рівня 1990 року. Це означатиме, що Україна матиме можливість збільшити викиди на 70% в порівнянні з рівнем викидів у 2007 році. Попри відсутність амбітних завдань по скороченню викидів під егідою міжнародної угоди, в Україні на даний

момент розробляється (Схема торгівлі викидами) – інструмент для скорочення викидів парникових газів на національному рівні. Перші спроби законодавчого опрацювання схем торгівлі квотами на викиди розпочались в 2007 році завдяки п'ятьом законопроектам, поданим на розгляд до парламенту. Більшість законопроектів не пройшло до другого слухання, але після первинного розгляду було направлено до відповідних парламентських комітетів для внесення поправок. Верховна Рада України прийняла за основу для подальшої розробки проект Закону про регулювання в сфері енергозбереження №7231 від 07.10.2010 [44], поданий Національним агентством екологічних інвестицій (нині – Державне агентство екологічних інвестицій). Разом з тим, цей проект дублює документ від грудня 2009 року, що був повністю знятий з розгляду у парламенті Верховної Ради України. Законопроект був відкликаний у зв'язку з негативним висновком профільного парламентського Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи, який є відповідальним за початковий розгляд всіх пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища законопроектів, що не дало можливість його прийняти [4].

Законодавство щодо торгівлі дозволами на викиди на національному рівні все ще перебуває на початкових етапах законотворчого процесу. Залишається невизначеним остаточний механізм системи торгівлі, терміни її впровадження та можливості об'єднання з іншими схеми торгівлі викидами. Більше того, імплементація української системи торгівлі викидами залишається досить віддаленою перспективою, адже процес впровадження потребує значних інституційних ресурсів та законотворчих ініціатив. Не зважаючи на складний шлях до парламенту, закон, що регулюватиме торгівлю викидами в Україні, може бути оснований на затвердженому в першому слуханні проекті №7231 [44]. Закон, що визначатиме основні елементи системи торгівлі. Враховуючи значну зацікавленість основних потенційних учасників системи –

підприємств важкої промисловості та енергетики, науковий аналіз майбутньої системи торгівлі залишається надзвичайно актуальним [9, с. 88-89].

На сучасному етапі розвитку на долю України приходиться близько 2% світових викидів парникових газів в атмосферу. Україна ж має великий потенціал для ефективного скорочення викидів парникових газів у результаті модернізації промисловості і широкого впровадження енергоефективних технологій.

Основою для формування нормативно-правової бази регулювання викидів парникових газів в атмосферу є принципові положення державної політики в галузі природокористування, екологічної безпеки й охорони навколишнього середовища, що визначаються Конституцією України, системою природоохоронного законодавства. У цій системі особливе місце займає прийнятий Закон України «Про охорону атмосферного повітря» від 16 жовтня 1992 р. У ст. 16 цього Закону України затверджується, що «підприємства, об'єднання й організації відповідно до міжнародних угод зобов'язані скорочувати і надалі цілком припинити виробництво і застосування хімічних речовин, що здійснюють згубний вплив на озоновий шар, а також скорочувати викиди двоокису вуглецю й інших речовин, нагромадження яких в атмосфері може привести до негативних змін клімату» [4].

Реалізація Кіотського Протоколу в Україні можлива по двох сценаріях. Один з них передбачає адміністративний механізм реалізації Кіотського протоколу, у тому числі, державну відповідальність за моніторинг і контроль, за виконання зобов'язань, за фінансування всіх необхідних систем. Другий сценарій передбачає делегування частини повноважень від держави до бізнесу. У цьому ринковому варіанті бізнес несе відповідальність за виконання зобов'язань, на нього ж лягає основне навантаження по фінансуванню необхідних систем.

Бізнес також частково здійснює моніторинг і контроль за реалізацією протоколу.

Україна виявляє досить високу активність по імплементації положень Рамкової Конвенції і Кіотського Протоколу [48] на національному рівні. Так, було прийнято ряд важливих нормативно-правових актів для реалізації поставлених задач:

- 9 травня 1995 р. підписання Україною, у числі 154 країн світу, РКЗК ООН;
- 29 жовтня 1996 р. ратифікація ВР України РКЗК ООН;
- 28 червня 1997 р. затверджена Постановою КМУ «Державна кліматична програма України», що визначає перелік організаційно-технічних заходів щодо удосконалення моніторингу клімату України, а також рекомендації з реагування на можливі зміни клімату;
- 11 серпня 1997 р. Україна стає учасницею РКЗК ООН;
- лютий 1998р. подача в Секретаріат Конвенції Першого національного повідомлення з питань зміни клімату;
- січень 1999р. підписання Урядами Канади й України угоди, згідно якої планується здійснення трирічної програми з питань зміни клімату, що буде виконуватися Канадським Агентством Міжнародного розвитку;
- 9 березня 1999 р. затверджено Постановою КМУ «Порядок організації і проведення моніторингу в області охорони атмосферного повітря»
- 15 березня 1999р. підписання Україною Кіотського Протоколу;
- 14 квітня 1999р. створення, відповідно до Постанови КМУ № 583, Міжвідомчої комісії з забезпечення розробки і координації впровадження національної стратегії і національного плану дій з питань виконання Україною зобов'язань РКЗК ООН;

- вересень 1999р. подача в Секретаріат Конвенції початкової версії Кадастру антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за період з 1990 по 1998 р.;
- грудень 1999р. підписання Україною і США Меморандуму о намірах з питань зміни клімату, що визначає основні напрямки співробітництва;
- вересень 2000р. подача в Секретаріат Конвенції остаточної версії Кадастру антропогенних викидів із джерел і абсорбції поглиначами парникових газів в Україні за період з 1990 по 1998 р.
- серпень 2002 р. доробка проекту Технічного завдання Робочої групи Україна-ЄС із проблем зміни клімату та спрямовання на узгодження з Європейською Стороною;
- з 23 жовтня по 1 листопада 2002р. участь у 8-й Конференції Сторін у м. Нью-Делі;
- 17 грудня 2002 р. засідання Науково-технічної Ради при Канадсько-Українській екологічній програмі, з розглядом звітних матеріалів по проектах Програми
- 4 лютого 2004р. ратифікація ВР України Кіотського Протоколу;
- 20 лютого 2004 надання Україною Національної доповіді (інвентаризації) по викидах парникових газів за 2001-2002р.;
- 15 квітня 2004р. формування робочої групи для опрацювання питань, пов'язаних з РКЗК ООН та Кіотського Протоколу;
- 15 листопада 2004р. схвалення Першого звіту по виконанню робіт із проекту Європейської Комісії «Технічна підтримка процесу виконання Україною і Білоруссю зобов'язань в області стримування глобальних змін клімату» [3; 19; 33; 40].

Із середини 90-х років в Україні починає формуватися нормативно-правова база з регулювання викидів парникових газів в атмосферу і запобіганню зміни клімату. Зокрема, були прийняті Закон України «Про енергозбереження» (1 липня 1994 р.), «Про електроенергетику» (16 жовтня

1997 р.), Закон України «Про гідрометеорологічну діяльність (18 лютого 1999 р.), Закон України «Про альтернативні види рідкого і газового палива» (14 січня 2000 р.) і ін.

Робота з інституційної та законодавчої підготовки України до запровадження системи торгівлі викидами ведеться за активної підтримки Світового Банку. Строки для імплементації Директиви 2003/87/ЕС із детальним планом дій розписані у Дорожній карті з впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації і схеми торгівлі квотами в Україні. Документ був презентований міністром екології Остапом Семеракем 24 квітня 2017 р. під час робочої зустрічі, присвяченої виконанням Україною міжнародних кліматичних зобов'язань.

Система торгівлі викидами може стати одним із ефективних інструментів досягнення Україною цілі зі зменшення викидів парникових газів у рамках Паризької угоди. Окрім міжнародних зобов'язань, запровадження ринку квот на викиди парникових газів передбачені й внутрішніми стратегічними документами України. Так, в кінці 2016 року в Україні з'явилася Концепція реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2013 року, яка також відзначає важливість впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації і національної схеми торгівлі квотами [67, с. 323-325].

Також слід зазначити, що в Дніпропетровській торгово-промисловій палаті відбулося спільне засідання Комітету провайдерів зелених послуг Дніпропетровської торгово-промислової палати, керівництва Департаменту екології та природних ресурсів Дніпропетровської обласної державної адміністрації та провідних експертів і екологів підприємств регіону, присвячене питанням впровадження нового регуляторного механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів для підприємств.

Засідання організоване в рамках імплементації Дніпропетровською торгово-промисловою палатою проекту «Зелена палата. Ініціатива сталого розвитку», що реалізується в регіоні за підтримки Програми сприяння

«зеленій» модернізації української економіки, яку втілює Німецьке товариство міжнародного співробітництва (GIZ) за дорученням Уряду Німеччини.

Важливо відмітити, як зазначив директор департаменту екології та природних ресурсів Дніпропетровської ОДА: «На сьогоднішній день в Україні планується розробити та впровадити ринок парникових газів. Якщо відповідний законопроект пройде у Верховній Раді, то до 2020 року буде створена система розподілу квот, введуть дозвіл на викиди парникових газів. Нині ми зібралися, аби пояснити підприємцям регіону специфіку нового механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів, який може стати наступним кроком України в стимулюванні великого бізнесу до зниження впливу на навколишнє середовище» [75].

Міжнародний експерт з впровадження системи торгівлі викидами парникових газів Максим Мордань надав вичерпні рекомендації стосовно нового регуляторного механізму впровадження торгівлі квотами на викиди парникових газів. Окрім цього, були розглянуті актуальні питання кліматичної політики, імплементації Угоди про асоціацію України та ЄС (частина про створення Української системи торгівлі квотами на викиди парникових газів) та стратегії низьковуглецевого розвитку України [75; 79].

Дорожня карта, представлена міністром, нині оновлена і враховує положення кліматичної концепції. Після здійснення усіх кроків Мінприроди очікує, що моніторинг, звітності та верифікація запрацює до кінця 2018 року, і вже в 2019 році можна буде розпочати відлік моніторингу викидів парникових газів. Після отримання перших даних буде здійснюватися робота з визначення контрольних показників і плану розподілу квот на викиди. Національна система торгівлі квотами зможе запрацювати вже після двох років успішної роботи системи моніторингу, звітності та верифікації, тобто не раніше 2021 року [2, с. 220-222].

Таким чином, можна констатувати, що Україна є активним учасником по реалізації положень Кіотського протоколу як в реалізації положень екологічної безпеки суспільства, так і в питаннях торгівлі правами на викиди парникових газів. Україна в цьому напрямку взяла на себе зобов'язання у вигляді підписання, ратифікації відповідних міжнародно-правових актів, а також розроблено спеціальне національне законодавство.

3.2. Проблеми впровадження в Україні механізмів кіотського протоколу та шляхи удосконалення існуючої національної моделі правового регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів

Проблеми сталого розвитку України насамперед пов'язані з реформуванням антиекологічної ринкової економіки, яка повинна трансформуватися в екологічно безпечну, так звану «зелену економіку». Варто зазначити, що важливою складовою «зеленої» економіки стала міжнародна торгівля квотами на викиди в атмосферу парникових газів, скупчення яких у великих обсягах спричиняє вкрай негативні для економіки й соціуму зміни клімату. Тому актуальним завданням економіко-правової науки є удосконалення механізмів міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів.

Формування ринків торгівлі правами на здійснення екологічно допустимого обсягу забруднення навколишнього природного середовища є порівняно новим явищем у світовій економіці. На сьогодні, за наявності досвіду ефективного функціонування екологічних ринків у розвинених країнах, не викликає сумнівів доцільність ринкового підходу до здійснення контролю за антропогенним фактором глобальної зміни клімату. І це не суперечить вимогам «зеленої» економіки, а навпаки, поглиблює її сутність та зміст.

Тож, міжнародний ринок торгівлі правами на викиди парникових газів на сучасному етапі сформований на основі Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [48]. Кіотський протокол є першим міжнародно-правовим документом, що визнає роль ринкових механізмів у вирішенні проблем охорони довкілля. Також триває переговорний процес щодо подальшого вдосконалення та доповнення таких міжнародних механізмів.

Варто зазначити, що право на забруднення довкілля (у вигляді квот) є новим, нетрадиційним видом міжнародної торгівлі у сфері природокористування, а отже – і новим потужним ринковим інструментом регулювання якості природного життєвого довкілля, умов переходу до сталого розвитку та забезпечення здоров'я людей. Тому з методологічного погляду, права на викиди парникових газів можна трактувати як «новий товар на міжнародному ринку природних ресурсів» [1, с. 319]. Проте дискусійним залишається ціла низка питань щодо основних засад функціонування ринків прав на викиди парникових газів, ролі інституційних чинників у формуванні ринкових механізмів, політичних та економічних аспектів переговорного процесу стосовно проблем глобальної зміни клімату, збалансованого врахування інтересів усіх учасників цих переговорів.

Слід зазначити, що подібна невизначеність загалом значно утруднює процес узгодження довгострокових міжнародних домовленостей, що створює істотну перешкоду для обґрунтування довгострокової стратегії участі України у міжнародних заходах з подолання наслідків глобальних змін клімату. На загал, характеризуючи ефективність обраної стратегії обмеження міжнародної пропозиції прав на викиди, з боку України необхідно звернути увагу на те, що невизначеність у майбутньому розвитку міжнародного інституційного середовища в рамках Рамкової конвенції ООН про зміну клімату істотно обмежує можливості довготермінового планування реалізації потенціалу скорочень.

Зокрема, невизначеним є статус наявних в Україні надлишкових прав на викиди після закінчення періоду дії Кіотського протоколу у 2013 р., що ставить під сумнів можливість функціонування вироблених інвестиційних механізмів надалі. Враховуючи це, обрана стратегія напевно може бути визнана оптимальною з погляду реалізації потенціалу міжнародної пропозиції прав на викиди, оскільки не враховує необхідності залучення внутрішніх інвестиційних ресурсів [4; 16].

Враховуючи зазначене, актуальним і надалі залишається проведення досліджень, спрямованих на визначення перспектив розвитку міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів та потенціалу участі України у цьому процесі, в контексті проблем сталого соціо-еколого-економічного розвитку.

З теоретичного погляду, екологічні ринки є механізмом встановлення рівноваги між граничною соціальною вартістю завданої екологічної шкоди та граничними витратами на скорочення викидів суб'єктами господарювання.

Відповідно, в контексті оцінки соціально-економічних наслідків глобальних змін клімату та вартості заходів стабілізації цього процесу, роль глобального ринку прав на викиди парникових газів полягає в оптимізації витрат на досягнення узгоджених цілей щодо скорочення абсолютного обсягу викидів [79].

Розуміння Р. Коузом виробничих факторів як функції інститутів, тобто як сукупності прав економічних суб'єктів, може стати теоретичним підґрунтям для розгляду прав на викиди як особливого виробничого фактора.

Це, своєю чергою, зумовлено необхідністю врахування контексту міжнародної економічної політики під час аналізу торгівлі правами на викиди. Обраний підхід дає змогу розробити науково обґрунтовані рекомендації щодо довгострокової стратегії участі України у міжнародних механізмах торгівлі правами на викиди парникових газів, а також стосовно

адаптації вітчизняної економіки до відповідних змін у глобальному інституційному середовищі.

Відповідно, для розгляду природи прав на викиди у інституційному контексті можна запропонувати використання терміна «екологічні контракти», визначивши останні як особливий вид нематеріальних активів, що являє собою інституційно визначену сукупність прав на використання довкілля [22].

Первинна вартість прав на викиди в цьому випадку вважатиметься обумовленою не корисністю екологічного активу, а наявністю транзакційних витрат на адаптацію до змінного інституційного середовища, що встановлює жорсткі вимоги щодо контролю за викидами. Володіння правами на здійснення певного обсягу викидів дає змогу зменшити загальний рівень витрат підприємства що, за умов нерівномірного розподілу прав, призводить до виникнення конкурентної переваги стосовно підприємств з вищим обсягом витрат [70, с. 38].

Отже, володіння правами на викиди несе очікувану корисність для підприємства, що зумовлено зменшенням загальних витрат у інституційному середовищі та є підставою для розвитку вторинного ринку. Таке розуміння дає змогу вести мову про забезпеченість економіки правами на викиди у контексті сталого розвитку, зокрема, стає можливим непрямий кількісний аналіз забезпеченості екологічним фактором, із використанням факторів капіталу та матеріальних витрат. Крім цього, можливим є розгляд інституційного забезпечення торгівлі правами на викиди як невід'ємної частини торговельних схем. Ефективність таких схем визначається співвідношенням між граничними транзакційними витратами, що підлягають контролю держави, та граничними витратами економічних суб'єктів на скорочення викидів. Відповідно, аналіз міжнародного попиту та пропозиції прав на викиди може проводитися з урахуванням взаємодії політичних та технологічних факторів.

Формування міжнародних механізмів торгівлі з прав на викиди парникових газів відбувається відповідно до базових принципів міжнародної політики сталого розвитку, що фактично впливають як з декларативного, так і з розширеного визначення концепції сталого розвитку. Вони охоплюють: по-перше, збереження поточного рівня суспільного добробуту; по-друге, встановлення міжчасової справедливості у розподілі благ між нинішнім і майбутніми поколіннями людей [7, с. 54, 57].

Аналіз основних засад Рамкової конвенції ООН про зміну клімату [48] та гнучких механізмів Кіотського протоколу свідчить, що зазначені принципи, а також відповідні інтерпретації етичних засад сталого розвитку знаходять безпосереднє відображення у інституційному забезпеченні міжнародної торгівлі правами на викиди. Довгострокове вирівнювання граничної вартості скорочення викидів, необхідність якої впливає з вимоги міжчасової справедливості, забезпечується на інституційному рівні. Зокрема, механізм чистого розвитку прямо передбачає пропозицію з боку країн з нижчою вартістю скорочень, яка зумовлена низьким рівнем промислового розвитку. Важливою властивістю сучасних інституційних механізмів є зменшення ролі вартості капіталу як фактора пропозиції прав на викиди, що виводить на перший план техніко-економічний потенціал скорочення викидів у економіці країни. Водночас інтереси країн, що є джерелом прямих іноземних інвестицій у проекти скорочення викидів, стають основними як під час функціонування ринкових схем, так і в подальшому переговорному процесі. З цього погляду виправданою є наявне трактування принципу спільної та диференційованої відповідальності учасників Рамкової конвенції, а також якісний розподіл попиту та пропозиції у гнучких механізмах Кіотського протоколу. Відповідні інституційні механізми забезпечують вирівнювання граничних витрат між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, одночасно стримуючи вирівнювання вартості фактора

капіталу, що відповідає інтересам інвесторів, одночасно накладаючи обмеження на ефективність торгівлі правами на викиди [99].

Сучасний стан розвитку глобального ринку прав на викиди характеризується роздрібненістю та ізольованістю торговельних схем, а також переважанням пропозиції над попитом, що спричиняє зниження ринкової вартості та економічної ефективності торговельних механізмів. Значною мірою цей стан зумовлений цілеспрямованою політикою країн-лідерів з боку попиту (насамперед, країн ЄС), у якій істотну увагу приділено використанню екологічного фактора конкурентоспроможності, передусім на галузевому рівні.

Можна стверджувати, що стратегія європейських урядів заснована на двох економічних цілях: запобігання передислокації виробництва за межі блоку та стимулювання технологічних вдосконалень у енергетичній та промисловій сфері. Одним з довгострокових засобів досягнення цих цілей є встановлення прикордонних схем компенсації різниці у екологічній ефективності виробництва у низці галузей. Проведений аналіз варіантів впровадження подібних схем дає змогу стверджувати, що з найбільшою ймовірністю вони базуватимуться на порівнянні ефективності технологій з глобальним або регіональним еталонним рівнем та включенні імпортерів продукції у інтегровану схему торгівлі правами на викиди [3].

Загалом, характеризуючись протилежним впливом на міжнародний попит на права на викиди всередині ЄС, прийнята стратегія загалом пригнічує попит у глобальному масштабі, спричиняючи, за рахунок ізольованості європейського ринку, тиск до переміщення попиту на права на викиди до країн, що є чутливими до несприятливого впливу технологічних факторів, насамперед низької ефективності використання матеріальних ресурсів. Низька енергетична та екологічна ефективність економіки України, за існуючих політичних тенденцій, може призвести до не вигідного становища на світовому ринку прав на викиди парникових газів унаслідок відсутності у майбутньому доступу до іноземних

екологічних інвестицій. Набуття Україною статусу покупця на глобальному ринку прав на викиди парникових газів є вкрай небажаним як з погляду еколого-економічної ефективності ринку загалом, так і враховуючи вразливість перехідних економік до зовнішніх шоків. Водночас, кількісний аналіз технологічних факторів попиту є неповним без урахування першочергової значущості політичних факторів, зокрема, з використанням аналізу сценаріїв [14, с. 83-85; 16].

Технологічний потенціал скорочення викидів у національній економіці є головним фактором міжнародної пропозиції прав на викиди парникових газів. Додаткові фактори пропозиції, що визначають її обсяг, зокрема, наявні міжнародні домовленості щодо майбутніх обсягів викидів та прогнози економічного зростання країн, характеризуються порівняно нетривалою дією та здатністю до змін у короткостроковому періоді. Враховуючи переважання викидів, пов'язаних зі спалюванням викопного палива, у вітчизняній структурі викидів парникових газів можна відзначити провідну роль продуктивності енергетичного фактора виробництва як визначника нахилу національної кривої міжнародної пропозиції прав на викиди. Економетричне оцінювання свідчить, що здатність до управління структурою використовуваного палива характеризує галузі електрогенерації та металургійного виробництва, тоді як фактор енергоспоживання загалом є значимим компонентом виробничої функції зазначених галузей, а також сектору виробництва тепла, коксового, нафтохімічного та мінерального виробництва [67, с. 327-328].

Аналіз доповнено зіставленням наявних та потенційних виробничих витрат металургійного та електрогенеруючого сектору для п'яти політичних сценаріїв, а також за наявного та відсутнього внутрішнього ринку прав на викиди. Проведений аналіз сценаріїв комбінованої дії факторів міжнародного попиту та пропозиції свідчить про необхідність підходу до обмеження викидів, що спрямований на досягнення рівня ефективності використання ресурсів за міжнародними стандартами, а

також впровадження внутрішньої схеми обмеження та торгівлі правами на викиди. За цих умов можливим є зростання норми операційного прибутку у виробництві електроенергії на 8 %, що збільшить обсяг доступних інвестиційних ресурсів для модернізації виробничих потужностей. Для металургійної промисловості можливим є зростання норми прибутку на 4 % за рахунок істотної економії на прихованих витратах, пов'язаних з низькою ефективністю використання енергоресурсів [4].

Водночас ключовим фактором під час вибору стратегії участі України у міжнародній торгівлі правами на викиди залишається рівень капітальних витрат на довгострокове скорочення викидів. Короткострокове скорочення може відігравати як роль додаткового заходу під час здійснення технологічних вдосконалень, так і бути основним методом адаптації до нових торговельних бар'єрів. Для з'ясування найбільш прийняттого контексту для короткострокових скорочень проведено зіставлення оцінених галузевих показників вартості скорочень з існуючими оцінками граничної вартості скорочень для інвестиційних проектів, наведеними у Національній стратегії України щодо спільного впровадження та торгівлі викидами. Оцінки граничної вартості скорочень, засновані на даних про здійснення реальних проектів, дають змогу безпосередньо врахувати необхідний обсяг капітальних витрат та оцінити доцільність здійснення довгострокових проектів скорочення викидів у масштабах галузі порівняно з іншими альтернативами [9, с. 88-90].

За результатами проведеного дослідження можуть бути сформульовані такі висновки. Низка істотних рис сучасних механізмів міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів є безпосереднім наслідком основних принципів міжнародної політики сталого соціо-еколого-економічного розвитку. Зокрема, вирівнювання граничних витрат на скорочення, що випливає з базового принципу міжчасової справедливості сталого розвитку, забезпечується на інституційному рівні за допомогою гнучких механізмів Кіотського протоколу.

Важливою властивістю сучасних інституційних механізмів є зменшення ролі вартості капіталу як фактора пропозиції прав на викиди. Водночас обраний пріоритет економічних інтересів спричиняє субоптимальність існуючих механізмів торгівлі правами на викиди, що додатково поглиблюється неоптимальною поведінкою урядів, спричиненою внутрішнім конфліктом цілей політики сталого розвитку.

Проблема збереження конкурентоспроможності в умовах жорсткої кліматичної політики може зберігати політичну актуальність навіть в умовах, коли економічна її актуальність не є із впевненістю емпірично доведеною. Це означає, зокрема, можливість застосування міжнародної торгівлі правами на викиди з метою встановлення додаткових торговельних бар'єрів для України [82].

Потенціал скорочень викидів парникових газів в економіці країни є провідним фактором міжнародної пропозиції прав на викиди. Можна стверджувати, що потенціал пропозиції з боку української економіки не реалізується повною мірою. Технологічний потенціал контролю над викидами, пов'язаними із спалюванням органічного палива, є нерівномірно розподіленим між галузями промисловості та комунального сектору. Виходячи з моделювання оптимального розподілу прав на викиди парникових газів для короткострокового періоду, можна стверджувати, що галузі електрогенерації та виробництва тепла є оптимальними для здійснення короткострокових скорочень з погляду мінімізації вартості.

З іншого боку, застосування ліберального підходу до контролю за викидами парникових газів в умовах високої енергомісткості економіки не забезпечить оптимального розподілу прав на викиди (за критеріями сталого соціо-еколого-економічного розвитку). Міжгалузевий розподіл прав на викиди повинен базуватися на врахуванні необхідних умов для успішного функціонування ринкових схем, а також довгострокових економічних наслідків реформування екологічної політики. Крім цього, необхідним є розширення цільового призначення проектів, що

здійснюються відповідно до схеми «зелених» інвестицій, а також стимулювання внутрішнього попиту на права на викиди, що є передумовою успішного здійснення інституційних перетворень.

Таким чином, Рамковим положенням відповідної національної стратегії може стати орієнтація на можливість інтеграції вітчизняних підприємств у Схему торгівлі квотами на викиди парникових газів Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене дослідження правових засад міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів та отримані на його основі результати спрямовані на вирішення наукового завдання, що полягає в удосконаленні законодавства та практики його застосування в сфері організаційно-правового забезпечення розв'язання проблем торгівлі квотами на викиди парникових газів на міжнародному рівні та в умовах інтеграції України у світове економічне співтовариство.

За результатами виконання дослідницької роботи на основі міжнародних нормативно-правових актів і практики їх реалізації, чинного законодавства України, теоретичного осмислення наукових праць у різних галузях юриспруденції, врахування статистичних та аналітичних матеріалів, сформульовано відповідні висновки щодо правових засад міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів, надано пропозиції та рекомендації, спрямовані на удосконалення чинного законодавства України в сфері регулювання торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Зроблено наступні узагальнення, висновки та пропозиції:

1. Аналіз міжнародних нормативно-правових актів та наукових праць з питань торгівлі квотами на викиди парникових газів показав, що розробка заходів з означеного виду торгівельних відносин пов'язана з екологічними проблемами світового масштабу. Так, результатом наукових досліджень та основою для розв'язання поставлених ними екологічних питань, пов'язаних з економічним та техніко-технологічними процесами розвитку держав світу, стало прийняття Рамкової конвенції ООН про зміну клімату від 09.05.1992 року та Кіотського протоколу 11.12.1997 року до неї.

Дослідження показало, що це основні міжнародно-правові акти, якими керуються держави світу у створенні механізмів боротьби зі

шкідливими викидами. Конвенція і протокол направлені впорядкувати та стимулювати науково-технічний розвиток держав у напрямку запобігання негативному впливу на навколишнє середовище. Протоколом було передбачено декілька гнучких механізмів регулювання: торгівлі викидами, механізму чистого розвитку та спільного впровадження – це основні інструменти, що дозволять країнам, які підписали угоду виконати зобов'язання з обмеження викидів газів, що спричиняють парниковий ефект. Відповідно до цього, держави мають змогу надавати квотам на викиди шкідливих газів властивостей активів та обмінюватись ними з іншими країнами, купувати чи брати їх в кредит.

2. Встановлено, що міжнародна торгівля квотами є одним із гнучких механізмів і передбачена в статті 17 Кіотського протоколу. Якщо країна Додатку 1 до Кіотського протоколу перевиконала свої кількісні зобов'язання на скорочення викидів парникових газів, то вона може продати надлишок своїх квот іншій країні, таким чином скорочення викидів зараховується «покупцю» у встановленій кількості. Відповідно, все більше таких юрисдикцій впроваджують плату за викиди парникових газів шляхом розробки та впровадженні схем торгівлі квотами на викиди парникових газів.

Таким чином, торгівля викидами - це схема, згідно з якою компанії розподіляють квоти своїх викидів парникових газів згідно з загальними екологічними цілями своїх урядів. Це дуже практична система, при якій окремі компанії можуть викидати більше, ніж їхня квота за умови, якщо вони можуть знайти іншу компанію, яка викидає менше від своєї квоти, і вона хоче продати свою «зекономлену» квоту.

3. Показано, що регулювання механізму торгівлі квотами на викиди парникових газів здійснюється як означеним Кіотським протоколом, так і іншими нормативно-правовими актами. Наприклад, питання торгівлі квотами між державами-членами Європейського Союзу розглядається у Зеленій книзі щодо торгівлі викидами парникових газів у межах

Європейського Союзу та Комісії Раді та Європейському Парламенту щодо політики ЄС і заходів зі зменшення викидів парникових газів. Тож Кіотський протокол передбачає спільне виконання зобов'язань, тобто розподіл квот між державами-членами.

4. Дослідження показало, що Кіотський протокол став ключовим нормативно-правовим актом з врегулювання міждержавних відносин щодо шкідливого пливу на атмосферу, є важливою подією в житті суспільства. Однак його сприйняття та фактичне виконання багатьма державами є неоднозначним. А отже і торгівля квотами на викиди має певні особливості. Так, наприклад, у перелік держав, що підписали означену угоду та взяли на себе зобов'язання зменшити негативний вплив на зміну клімату ввійшли країни, які були членами Організації економічного співробітництва та розвитку в 1992 році та держави з перехідною економікою. Проте, існує група держав «виключення», так звані країни, що розвиваються, які підписали Кіотський протокол, але для них не було передбачено ніяких зобов'язань по скороченню викидів парникових газів. Такій групі держав було запропоновано механізм, що дозволяв їм добровільно скорочувати викиди.

5. Встановлено, що питання торгівлі квотами є найбільш гострим пунктом дискусій щодо Кіотського протоколу. Якщо говорити про промислово розвинені держави, то Японія і деякі члени Європейського Союзу обговорюючи прийняття Протоколу бажали впевнитися, що така торгівля буде мати характер відкритої і добросовісної конкуренції, щоб Сполучені Штати Америки не могли використовувати свою політичну вагу для отримання особистих особливих пільг. ЄС також активно відстоював позицію, щоб завдяки торгівлі квотами США не звільнилися від обов'язку скорочувати свої викиди. Під час дискусій, що передували скликанню конференції в м. Кіото, набув поширення термін «Проекти спільного впровадження», що позначає таку передачу. В ст. 6 Кіотського протоколу встановлюється, що проекти спільного впровадження, пов'язані з

промисловістю держав Додатка 1 Кіотського протоколу, можуть призводити до утворення «одиниць скорочення викидів». Це, зрозуміло, вимагає приватних інвестицій, але щоб подібні інвестиції мали юридичне значення в рамках Протоколу, вони повинні бути санкціоновані урядами тих держав, у промисловість яких інвестуються ці кошти. Стаття 6 ставить весь механізм передачі квот в найсильнішу залежність від виконання країнами своїх зобов'язань щодо складання точних звітів сторін, які купують одиниці скорочення викидів.

Таким чином, міжнародна торгівля квотами є одним із гнучких механізмів і передбачена в ст. 17 Кіотського протоколу. Якщо країна Додатку 1 Кіотського протоколу перевиконала свої кількісні зобов'язання на скорочення викидів парникових газів, то вона може продати надлишок своїх квот іншій країні, таким чином скорочення викидів зараховується «покупцю» у встановленій кількості.

6. В процесі дослідження було встановлено, що з метою якісного впорядкування відносин з питань торгівлі квотами на викиди парникових газів та їх використання державами учасницями означених угод розробляються спеціальні системи торгівлі квотами на викиди парникових газів. Так, відповідно до вимок Кіотського протоколу, різні країни можуть обрати варіант прямого або опосередкованого приєднання своєї схеми торгівлі квотами на викиди за допомогою взаємного визнання квот та інших одиниць скорочення викидів. Приєднання розширює доступ до найменш витратних заходів для запобігання зміні клімату, підтримує ліквідність ринку, підвищує передбачуваність цін та дозволяє проводити стратегічну міжнародну співпрацю з питань плати за викиди парникових газів в атмосферу.

7. Аналізуючи порядок створення системи торгівлі квотами на викиди показано, що важливий перший крок для визначення структури схеми торгівлі квотами полягає у встановленні цілей політики. Також, система торгівлі квотами є інструментом політики, який може бути

розроблений для підтримки ряду цілей політики (екологічних, економічних та соціальних) у додаток до основної цілі, яка полягає в обмеженні обсягів викидів парникових газів. Перед тим, як перейти до розробки структури схеми торгівлі квотами, кожна країна може прийняти рішення щодо темпів зменшення обсягів викидів вуглецю у власній економіці, вирішення того, який рівень витрат є прийнятним, як система взаємодіятиме з іншими політиками, як розподілятимуться витрати і вигоди, чи будуть отримуватися надходження до бюджету, і як вони будуть використовуватись, а також того, як схема торгівлі квотами та її супутні переваги робитимуть внесок в економічну трансформацію і сталий розвиток. Легше буде прийняти рішення про систему торгівлі квотами на викиди та визначити специфіку структури та впровадження схеми торгівлі квотами після узгодження позиції всередині країни зі скорочення викидів парникових газів порівняно із рівнем звичайного ходу діяльності – в довгостроковій перспективі.

8. Запропоновано виділити наступні кроки у створенні схеми торгівлі квотами:

- 1) Прийняття рішення щодо масштабу.
- 2) Встановлення верхнього ліміту.
- 3) Розподіл квот із завданнями політик.
- 4) Розгляд варіанту використання компенсаторних механізмів.
- 5) Прийняття рішення щодо часової гнучкості.
- 6) Вирішення питання передбачуваності ціни та стримування витрат.
- 7) Забезпечення відповідності і контролю ринку квот на викиди парникових газів.
- 8) Залучення зацікавлених осіб, комунікація і розбудова інституційного потенціалу.
- 9) Розгляд варіантів приєднання схеми торгівлі квотами.
- 10) Впровадження, оцінка та вдосконалення системи торгівлі квотами.

Також показано, що екологічна цілісність системи забезпечується за допомогою вимог до моніторингу, звітності та верифікації викидів та правового забезпечення штрафних санкцій за їхнє невиконання. Це забезпечується за допомогою використання реєстрів квот із визначенням їхніх унікальних серійних номерів, що дозволяє відстежити рух квот на ринку при торгівлі між різними учасниками ринку, та їхнє подальше скасування. Положення щодо нагляду за ринком забезпечують більш широку цілісність торгівельної діяльності.

9. Досліджено значення та внесок ЄС у вироблені міжнародних механізмів торгівлі квотами на викиди парникових газів. Зокрема, Європейський Союз проявляє неабияке прагнення обмежити забруднення повітря у глобальних масштабах. З цією метою він розвиває можливі механізми для досягнення цілей, поставлених Рамковою конвенцією 1992 року та на практиці застосовує механізми Кіотського протоколу. З метою імплементації норм Кіотського протоколу у межах Євросоюзу приймаються такі нормативні документи, як Директива Європейського парламенту та Ради 2003/87/ЄС 2003 року, яка створює схему торгівлі квотами на викиди парникових газів та Рішення Європейського парламенту та Ради 280/2004/ЄС 2004 року відносно механізму контролю за викидами парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського протоколу. Важливим рішенням було впроваджено систему спостережень за усіма антропогенними викидами парникових газів, викиди яких не були врегульовані у Монреальському протоколі щодо речовин, які руйнують озоновий шар.

Також цим рішенням була організована система імплементації норм Рамкової конвенції 1992 р. та Кіотського протоколу. Система оцінювання позитивних результатів, досягнутих Співтовариством у сфері скорочення викидів та правила подання звітів Співтовариством до Секретаріату Рамкової конвенції щодо змін клімату. Держави-члени ЄС в свою чергу вносили зміну до національного законодавства з метою приведення його у

відповідність з вищеназваними директивами. Такі кроки Європейського союзу призвели до істотних успіхів у боротьбі зі зміною клімату.

10. Обґрунтовано, що розвиток регуляторної політики України в сфері попередження зміни клімату є одним із важливих елементів процесу гармонізації національного законодавства із законодавством Європейського Союзу. Схема торгівлі викидами Європейського Союзу працює з 2005 року. Беззаперечним наслідком приєднання України до ЄС буде створення та об'єднання національної схеми торгівлі викидами з схемою ЄС. Не дивлячись на значний інтерес громадськості та наукового світу до проблематики зміни клімату, дана тема все ще залишається малорозробленою в Україні. Примітно, що вітчизняними науковцями дотепер проводились дослідження лише окремих елементів відповідної регуляторної політики, зокрема механізму спільного впровадження, тоді як зарубіжні автори більш детально проаналізували законодавчі системи Європи та Росії в сфері попередження зміни клімату. Важливим також залишається науковий аналіз Кліматичних актів Європейських країн та Європейської системи викидів, зроблений оксфордським центром досліджень Climate Strategies.

З огляду на це, є за необхідне здійснити аналіз регуляторної політики України в сфері національної торгівлі викидами, що є опорою для формування бази екологічних інвестицій у скорочення викидів парникових газів як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях. Доцільно проаналізувати основні положення проекту закону про регулювання в сфері енергозбереження №7231 від 07.10.2010 як вихідного законодавчого акту для впровадження економічних інструментів обмеження викидів парникових газів з метою визначення слабких та сильних сторін проекту закону задля опрацювання рекомендацій щодо його покращення і, відповідно, якості майбутньої схеми торгівлі викидами.

11. Показано, що із середини 90-х років в Україні починає формуватися нормативно-правова база з регулювання викидів парникових

газів в атмосферу і запобіганню зміни клімату. Зокрема, були прийняті Закон України «Про енергозбереження» (1 липня 1994 р.), «Про електроенергетику» (16 жовтня 1997 р.), Закон України «Про гідрометеорологічну діяльність» (18 лютого 1999 р.), Закон України «Про альтернативні види рідкого і газового палива» (14 січня 2000 р.) і ін.

Також, робота з інституційної та законодавчої підготовки України до запровадження системи торгівлі викидами ведеться за активної підтримки Світового Банку. Строки для імплементації Директиви 2003/87/ЕС із детальним планом дій розписані у Дорожній карті з впровадження системи моніторингу, звітності та верифікації, і схема торгівлі квотами в Україні. Після здійснення усіх кроків Мінприроди очікує, що моніторинг, звітність та верифікація запрацює до кінця 2018 року, і вже в 2019 році можна буде розпочати відлік моніторингу викидів парникових газів. Також після отримання перших даних буде здійснюватися робота з визначення контрольних показників і плану розподілу квот на викиди. Національна схема торгівлі квотами зможе запрацювати вже після двох років успішної роботи системи моніторингу, звітності та верифікації, тобто не раніше 2021 р.

12. Відповідно, для розгляду природи прав на викиди у інституційному контексті можна запропонувати використання терміна «екологічні контракти», визначивши останні як особливий вид нематеріальних активів, що являє собою інституційно визначену сукупність прав на використання довкілля.

Первинна вартість прав на викиди в цьому випадку вважатиметься обумовленою не корисністю екологічного активу, а наявністю транзакційних витрат на адаптацію до змінного інституційного середовища, що встановлює жорсткі вимоги щодо контролю за викидами. Володіння правами на здійснення певного обсягу викидів дає змогу зменшити загальний рівень витрат підприємства що, за умов

нерівномірного розподілу прав, призводить до виникнення конкурентної переваги стосовно підприємств з вищим обсягом витрат.

Також, міжгалузевий розподіл прав на викиди повинен базуватися на врахуванні необхідних умов для успішного функціонування ринкових схем, а також довгострокових економічних наслідків реформування екологічної політики. Крім цього, необхідним є розширення цільового призначення проектів, що здійснюються відповідно до схеми «зелених» інвестицій, а також стимулювання внутрішнього попиту на права на викиди, що є передумовою успішного здійснення інституційних перетворень.

Таким чином, Рамковим положенням відповідної національної стратегії може стати орієнтація на можливість інтеграції вітчизняних підприємств у Схему торгівлі квотами на викиди парникових газів Європейського Союзу.

Підсумовуючи результати дослідження окрім вище зазначеного варто додати, що проблемним моментом торгівлі квотами на викиди парникових газів лишається той аспект, що в деяких випадках для підприємств, які виробляють особливо велику кількість викидів парникових газів, просте придбання квот на вільному ринку може виявитися дешевше, ніж інвестиції в очисні споруди або вдосконалення виробничих технологій. Відповідно, Кіотський протокол просто перетворився на механізм для отримання прибутків від торгівлі квотами (бізнесом на екології). Якщо країна перевиконала свої зобов'язання за Кіотським протоколом і досягла більшого зниження викидів, то вона може продати їх іншій країні. В реальності, держави що мають квоти (найбільше у Росії, України, Білорусі, Польщі, Румунії) досягли їх не за рахунок цілеспрямованої політики урядів, а за рахунок спаду та реструктуризації економіки після 1990 року. Такі квоти ще називають «гарячим повітрям». Відповідно громадські організації виступають проти торгівлі «гарячим повітрям»

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акментина О. Г. Правове регулювання відносин в сфері довкілля в Європейському союзі та в Україні / [О. Г. Акментина, І. М. Андрущенко, О. Ю. Биченко та ін.]; за заг. ред. к. е. н. В. Г. Дідика. – К., 2007. 579 с.
2. Александров І. О. Підходи до формування національного плану розподілу дозволів на викиди парникових газів / Іван Александров, Олена Логачова // Напрями і моделі трансформації інноваційної діяльності у контексті міжнародної інтеграції: міжнарод. наук. – практик. конф., 18 – 19 жовт. 2007 р.: тези доп. і повідом. – Донецьк, Ін – т економіки промисловості НАН України, 2007. С. 220 – 222.
3. Аскарова А. Торговля выбросами: сначала внутри. - 16.09.2010 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.kursiv.kz/1195205033-torgovlya-vybrosemi-snachala-vnutri.html>.
4. Буковинський В.С. Аналіз інвестиційних механізмів Кіотського протоколу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?
5. Буковинський В.С. Аналіз інвестиційних механізмів кіотського протоколу // В.С. Буковинський, Н.А. Гусятинська, Т.М. Чорна / Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії (економіка, право). 2013. Вип. 2. С. 11-22.
6. Вільде А. Україні // А. Вільде / Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.14. С. 43–54.
7. Галушкіна Т.П. Економіка природокористування / Т.П. Галушкіна. – Харків : Вид-во «Бурун Книга», 2009. – 480 с.
8. Гомаль І.І., Рябич О.М. Менеджмент стану навколишнього середовища в умовах трансформації економіки України // Вісник Львівської комерційної академії: Зб. наук. пр. – Львів, 2005. Вип. 18: Ч. 2. С. 154-159.

9. Гомаль І.І. Інституціональні основи та нормативно-правова база реалізації механізмів кіотського протоколу в Україні // І.І. Гомаль, О.М. Рябич / Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2012. № 4. С. 86-90.

10. Директива 2008/101/ЕС Європейського Парламенту і Ради від 19 листопада 2008 р. із внесенням поправок до Директиви 2003/87/ЕС таким чином, що до схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів у рамках Співтовариства включається авіація.

11. Директива 2003/87/ЕС Європейського Парламенту і Ради від 13 жовтня 2003 р. про створення схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів у рамках Співтовариства і внесення поправок в Директиву Ради 96/61/ЕС.

12. Декларація Конференції Організації Об'єднаних Націй з проблем оточуючого людину середовища. Документ № 995_454, від 16.06.1972 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_454.

13. Додаток В до Кіотського протоколу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=995_801.

14. Дубовіч І.А. Зміна клімату та економіко-правовий механізм у сфері міжнародної торгівлі квотами на викиди парникових газів в Україні / І.А. Дубовіч, М.Г. Булгакова // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.13. С. 79-85.

15. Дубовіч І.А. Еколого-політичні механізми запобігання змінам геоекологічної ситуації внаслідок глобального потепління / І.А. Дубовіч // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість : міжвідомч. наук.-техн. зб. – Львів : Вид-во НЛТУ України. 2011. Вип. 37.1. С. 250-255.

16. Європейська стратегія успішної боротьби з глобальною зміною клімату {SEK (2005) 180} [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=de&type_doc=COMfinal&an_doc=2005&nu_doc=35.

17. Європейська схема торгівлі викидами: можливості для України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.beratergruppe-ukraine.de/download/Beraterpapiere/2004/t24_ukr.pdf.

18. Желєзний А. Оцінка реалізації проектів за схемою зелених інвестицій в Україні /А. Желєзний. – Київ: Національний екологічний центр України, 2013. – 24 с.

19. Збірник нормативно-правових актів Європейського союзу у сфері охорони навколишнього середовища. – Львів, 2004. – 192 с.

20. Звіт про діяльність державного агентства екологічних інвестицій України за 2011 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=133753&cat_id=110541.

21. Звіт про діяльність державного агентства екологічних інвестицій України у 2013 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.seia.gov.ua/nature/control/>.

22. Зміна клімату: ставлення населення, експертів та бізнесу в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.globalcompact.org.ua/img/projects/N09_maket20UKR20FINAL.pdf.

23. Зотов В.В. Институциональные проблемы реализации системных функций экономики // В.В. Зотов, В.Ф. Пресняков, В.О. Розенталь / Экономическая наука современной России. 2001. № 3. С. 53.

24. Іншаков О.В. Інституція – ключ до розуміння економічних інститутів / О.В. Іншаков, Д.П. Фролов // Економічна теорія. 2011. № 1. С. 52-62.

25. Клак О. Г. Європейська система скорочення викидів парникових газів: правовий аспект // Альманах міжнародного права. 2014. Вип. 4. С. 52-57.

26. Кожушко С. І., Кожушко Д. Б. Правове регулювання інвентаризації парникових газів в Україні // Форум права. 2013. № 1. С. 452-458.

27. Колмусс А. Пояснение принятых в Дохе решений о избытке единиц Киотского протокола, март 2013 / А. Колмусс // Carbon market watch Резюме для политиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://carbonmarketwatch.org/wp-content/uploads/2013/03/CarbonMarketWatch-COP18_Surplus_rus.pdf.

28. Конвенція ООН «Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату», Міжнародний документ від 09.05.1992: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_044.

29. Кульчицька О. В. Співпраця України та МАГАТЕ в контексті екологічної безпеки / О. В. Кульчицька // Наукові праці. Історія. – Випуск 168. Том 180. С. 48-51.

30. Логачева Е. В. Рыночный механизм решения экологических проблем / Е. В. Логачева // Конференція професорсько – викладацького складу та студентів за підсумками науково – дослідницької роботи, 26 квіт. 2005 р. – Донецьк: ДонНУ, 2005. С. 59 – 61.

31. Логачова О. В. Негативні наслідки ратифікації Кіотського протоколу / О. В. Логачова // Управління розвитком соціально – економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталие економічне зростання: шоста міжнарод. наук. конф., 13–16 груд. 2005 р.: праці конф. – Донецьк: ДонНУ, 2005. Частина 1. С. 40 – 41.

32. Логачева Е. В. Нормативно – правовое обеспечение проектов совместного осуществления в Украине / Е. В. Логачева // Управління розвитком соціально - економічних систем: глобалізація, підприємництво, сталие економічне зростання: сьома міжнарод. наук. конф., 12 – 15 груд. 2006 р.: праці конф. – Донецьк: ДонНУ, 2006. Частина 1. С. 274 – 276.

33. Логачова О. В. Тенденції розвитку світових ринків квот на викиди парникових газів / О. В. Логачова // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: четверта міжнарод. наук. – практич. конф., 22 – 23 лют. 2007 р.: тези доповід. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. Частина 1. С. 88 – 90.

34. Логачова О.В. Аналіз викидів парникових газів в Україні / О. В. Логачова // Пробле-мы развития национальной и глобальной экономики: науч. конф., 24 квіт.2007 р.: труды конф. – Донецк: ДонНУ, 2007. С. 79-81.

35. Марчук Ю.М. Особливості використання механізмів Кіотського протоколу у лісовому господарстві України / Ю.М. Марчук // Науковий вісник НЛТУ України. 2009. Вип. 19.11. С. 53–57.

36. Мельник В. В. Особливості застосування норм Кіотського протоколу // Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського: матеріали четвертої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 8-9 лист. 2013 р.). Одеса: Фенікс, 2013. С. 470-474.

37. Микієвич М.М. Європейське право навколишнього середовища. Навчальний посібник / М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякова // Львів, 2004. - 256 с.

38. Мохаммад С.А. Международное экологическое право в исторической ретроспективе / С.А. Мохаммад // Евразийский юридический журнал. – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://naukarus.com/mezhdunarodnoe-ekologicheskoe-pravo-v-istoricheskoy-retrospektive>.

39. Національна доповідь України про гармонізацію життєдіяльності суспільства у навколишньому природному середовищі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.menr.gov.ua/media/files/14_ukrainian.pdf.

40. Національна стратегія України щодо спільного впровадження та торгівлі викидами. – К. : Міністерство екології та природних ресурсів, 2003. – 146 с.

41. Національне Агентство Екологічних Інвестицій. Офіційний лист до РКЗК ООН 398/13/9 від 21.04.2010. Submission under Copenhagen Accord [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://unfccc.int/files/meetings/cop_15/copenhagen_accord/application/pdf/ukrainecphaccord_app1.pdf.

42. Национальный кадастр антропогенных выбросов из источников и абсорбции поглотителями парниковых газов в Украине за 1990-2013 гг. – К. : Министерство экологии и природных ресурсов Украины, 2015. – 569 с.

43. Презентация Клапатюк Т.Г. Требования Евросоюза для авиакомпаний Украины, осуществляющих полёты в Европу. Фонд Целевых (Экологических) Инвестиций. Киев 2009. С. 9-12.

44. Проект Закону про регулювання у сфері енергозбереження №7231 від 07.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=38724.

45. Поправка к Киотскому протоколу во исполнение пункта 9 его статьи 3 : Решение, принятое Конференцией Сторон, действующей в качестве совещания Сторон Киотского протокола № 1/СМР.8 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://unfccc.int/files/kyoto_protocol/application/pdf/kp_doha_amendment_russian.pdf.

46. Проекти цільових екологічних (зелених) інвестицій, що погоджені зі сторонами договорів продажу ОВК та знаходяться в реалізації (станом на 18.07.2014 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.seia.gov.ua/seia/control/main/uk/publish/article/638035>.

47. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. № 2818-VI // Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. С. 218.

48. Протокол ООН «Киотський протокол до Рамкової конвенції Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату», Міжнародний документ від 11.12.1997: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_801/page.

49. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Киотських домовленостей: український вимір / С. Л. Орленко, Я. А. Жаліло, І. В. Трофимова [та ін.]. – К. : НІСД, 2010. – 48 с.

50. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, Розпорядження Кабінету Міністрів

України від 7 грудня 2016 р. № 932-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/pras/249573705>.

51. Положення про Національний електронний реєстр антропогенних викидів та абсорбції парникових газів (п. 1) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carbonunitsregistry.gov.ua/ua/publication/content/671.htm>.

52. Порядок підготовки, розгляду, схвалення та реалізації проектів, спрямованих на скорочення обсягу антропогенних викидів парникових газів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 22.02.2006 р., № 206 у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 20.08.2008 р., № 718 (п. 2) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=116238&cat_id=108499.

53. Постанова Верховної Ради України № 2622-VI від 21.10.2010 «Про прийняття за основу проекту Закону України про регулювання у сфері енергозбереження» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2622-17>

54. Постанова Кабінету Міністрів України від 04.04.2007 р., № 612 «Про утворення Національного агентства екологічних інвестицій України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=108532&cat_id=108499.

55. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.2007 р., № 977 «Про затвердження Положення про Національне агентство екологічних інвестицій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=108547&cat_id=108499.

56. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.05.2008 р., № 504 «Про формування і ведення Національного електронного реєстру антропогенних викидів та абсорбції парникових газів» [Електронний ресурс]. – Режим

доступу : <http://www.carbonunitsregistry.gov.ua/ua/publication/content/671.htm>.

57. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.02.2008 р., № 221 «Про затвердження Порядку розгляду, схвалення та реалізації проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій у період дії зобов'язань сторонами Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=108640& cat_id=108499.

58. Рішення 11/СМР.1 Конференції Сторін, що діє в якості наради сторін Кіотського протоколу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.unfccc.int/resource/docs/2005/cmp1/rus/08a02_r.pdf.

59. Рішення Комісії від 7 березня 2011 року щодо історичних викидів від авіації відповідно до статті 3с(4) Директиви 2003/87/ЕС Європейського Парламенту та Ради про створення схеми торгівлі квотами на викиди парникових газів у рамках Співтовариства.

60. Рішення Європейського парламенту та Ради 280/2004/ЄС 2004 року відносно механізму контролю за викидами парникових газів Співтовариством та імплементації Кіотського протоколу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/legislation_summaries/environment/tackling_climate_change/128044_de.htm.

61. Рішення Європейського парламенту та Ради 406/2009/ЄС 2009 року щодо зусиль країн-членів по скороченню викидів парникових газів з метою виконання зобов'язань Співтовариства по скороченню викидів парникових газів до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32009D0406:EN:NOT>.

62. Розпорядження Комісії (ЄС) № 82/2010 від 28 січня 2010, яке вносить зміни до Розпорядження (ЄК) № 748/2009 щодо списку експлуатантів повітряних суден, які виконують авіаційну діяльність, перелічених у Додатку I до Директиви 2003/87/ЕС до або після 1 січня 2006, вказуючи керуючі держави-члени для кожного повітряного судна.

63. Семків О.В. Особливості розвитку регуляторної політики України в сфері торгівлі викидами // О.В. Семків, В.Г. Скаршевський // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 1. 2011. С. 181-185.

64. Стратегія по утриманню кліматичних змін у межах 2 градусів за Цельсієм – Шляхи вирішення у майбутньому до 2020 року та в подальшому [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007DC0002:DE:NOT>.

65. Торгівля квотами // Українська кліматична мережа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://climategroup.org.ua/?page_id=237.

66. Торгівля на викиди на практиці: посібник із розбудови та впровадження системи торгівлі / Міжнародний банк реконструкції та розвитку. 2016. 236 с.

67. Торгівля квотами на викиди парникових газів: фінансово-екологічні ефекти / [Андрощук І., Крива І., Чуль О., Барський Ю.] // Економічний простір. 2011. № 45. С. 320–328.

68. Туниця Т.Ю. Взаємозв'язок сталого розвитку лісового господарства України з ратифікацією Кіотського протоколу та формуванням міжнародного ринку квот на викиди парникових газів / Т.Ю. Туниця // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. 2003. Вип. 13.3. С. 312-321.

69. Туниця Т.Ю. Механізм удосконалення міжнародної торгівлі правами на викиди парникових газів у контексті проблем сталого розвитку України / Т.Ю. Туниця, Д.І. Ходико // Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.19. С. 18-25.

70. Протидія глобальній зміні клімату в контексті Кіотських домовленостей: український вимір / [Орленко С.Л., Жаліло Я.А., Трофимова І.В. та ін.]. – К.: НІСД, 2010. – 48 с.

71. Україна. Варіанти створення схеми зелених інвестицій відповідно до Кіотського протоколу. [Електронний ресурс]: Звіт № 37949 Світового Банку Департаменту Сталого розвитку Регіону Європи та Центральної Азії. Листопад, 2006. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.climatefocus.com/documents/files/options_for_a_green_investment_scheme_for_ukraine_2006.pdf.

72. Указ Президента України від 13.04.2011 р., № 455/2011 «Положення про Державне агентство екологічних інвестицій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.neia.gov.ua/nature/control/uk/publish/article?art_id=126608&cat_id=108499.

73. Україна. Варіанти створення схеми зелених інвестицій відповідно до Кіотського протоколу // Звіт № 37949 Світового Банку Департаменту Сталого розвитку Регіону Європи та Центральної Азії. Листопад, 2006.

74. Український реєстр вуглецевих одиниць [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.carbonunitsregistry.gov.ua/>.

75. Ходико Д.І. Аналіз сценаріїв скорочення викидів CO₂ у промисловому виробництві України / Д.І. Ходико // Галицький економічний вісник. – Тернопіль, 2012. № 1(34). С. 152-157.

76. Ходико Д.І. Оцінка галузевих показників продуктивності енергетичного фактору виробництва у промисловості України / Д.І. Ходико // Економіка промисловості. 2011. № 54(1). С. 107-112.

77. Ходико Д.І. Перспективи міжнародних домовленостей у сфері прикордонного врегулювання податків на викиди парникових газів / Д.І. Ходико // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Сер.: Глобальні зміни клімату – загрози людству та механізми відведення. – Львів : РВВ НЛТУ України. 2009. Вип. 19.15. С. 250-258.

78. Хумаров О.А. Удосконалення інституційного забезпечення управління парниковими газами в Україні / О.А. Хумаров // Економічні інновації. 2014. № № 57. С. 400-411.

79. Цілі розвитку тисячоліття. Україна-2010: Національна доповідь. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ime.edu.ua.net/cont/Cili.pdf>.

80. Штець В.С. Наслідки для українських авіакомпаній від включення авіації до європейської системи торгівлі квотами / В.С. Штець // Економічні інновації. – 2013. - № № 54. – С. 374-382.

81. Шуміло О. М. Екологічні (зелені) інвестиції правовий аспект / О. М. Шуміло // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. -2015. - № 15, том 2. – С. 81-84.

82. Шуміло О.М. Забезпечення екологічного правопорядку при міжнародній торгівлі викидами / О.М. Шуміло // Форум права. – 2010. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-2/10sommtv.pdf>.

83. Що являє собою Кіотський протокол і його роль в збереженні нашої планети [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://interlaws.ru/chto-takoe-mezhdunarodnoe-jekologicheskoe-pravo/>.

84. Юшкевич О.О. Екологічна та соціальна відповідальність сільськогосподарських підприємств в контексті глобальної боротьби зі зміною клімату / О.О. Юшкевич // Зелений бізнес: життя заради майбутнього: Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. – К.: ДП «Прінт Сервіс», 2016. – С. 60-62.

85. After the true-ups: Will the EU ETS stay long in Phase I? Carbon Market Analyst. Carbon Market Trader. - 23 June 2006.[Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.pointcarbon.com.

86. Amending Directive 2003/87/EC establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community, in respect of the Kyoto Protocol's project mechanisms : Directive 2004/101/EC of the European Parliament and of the Council of 27 October 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004L0101&from=EN>.

87. Amending Directive 2003/87/EC so as to include aviation activities in the scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community : Directive 2008/101/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32008L0101&from=EN>.

88. Amending Directive 2003/87/EC so as to improve and extend the greenhouse gas emission allowance trading scheme of the Community : Directive 2009/29/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32009L0029&from=EN>.

89. Coase R.H. The Problem of Social Cost / R.H. Coase // Journal of Law and Economics. 1960. № 3. С. 1-44.

90. Commission decision of 18 July 2007 establishing guidelines for the monitoring and reporting of greenhouse gas emissions pursuant to Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council (notified under document number C(2007) 3416) (Text with EEA relevance) (2007/589/EC)

91. Decision No 406/2009/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the effort of Member States to reduce their greenhouse gas emissions to meet the Community's greenhouse gas emission reduction commitments up to 2020.

92. Ekardt F. Landnutzung, Klimawandel, Emissionshandel und Bioenergie. – Berlin : Lit Verlag, 2010. S. 120.

93. Establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC : Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:32003L0087&from=EN>.

94. Freadman Th. Hot, Flat, and Crowded: Why Need a Green Revolution and How It Can Renew America. – N.Y.: Farrar, Straus and Giroux, 2008. 438 p.

95. Gomal I.I., Ryabich O. Procedural Aspects of Co-Execution Project Realization on the Basis of Open Projects Tender. // Climate Change and Business: International Conference on JI Projects in Ukraine. Kiev, October 3-5. 2006, Kiev. Ukraine. Page 32 of 33.

96. Grubb, Michael & Hope, Chris, 1992. «EC climate policy: where there's a will ...» Energy Policy, Elsevier, vol. 20(11), pages 1110-1114, November.

97. Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. – United Nations, 1987.

98. Kyoto Protocol. Status of ratification. [Electronic resource]. - http://www.unfccc.int/files/essential_background/kyoto_protocol/application/pdf/kpstats.pdf.

99. Logachova O. Ukraine's opportunities in participation the Kyoto' mechanisms / Olena Logachova // Украина – Латвия – Белоруссия – ЕС: Современное состояние и перспективы: науч. – практ.семинара, 16 – 21 квіт. 2007р.: сб. материалов. – Херсон – Рига – Гомель: Херсон, 2007. С. 23 – 26.

100. Schule R., Sterk W. Options and Implications of Linking the EU ETS with other Emissions Trading Schemes. Policy Department Economic and Scientific Policy. European Parliament. IP/A/CLIM/IC/2007-119. – С. 20.

101. Status of Ratification of the Convention. [Electronic resource]. – http://www.unfccc.int/essential_background/convention/status_of_ratification/it_ems/2631.php.

102. The Mechanisms under the Kyoto Protocol: Emissions Trading, the Clean Development Mechanism and Joint Implementation. [Electronic resource]. – Access mode : http://unfccc.int/kyoto_protocol/mechanisms/items/1673.php.

103. The 7th Conference of the Parties to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) : UN FCC Calendar, October, 29th – November, 10th, 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://unfccc.int/meetings/marrakech_oct_2001/meeting/6353/php/view/reports.php.

104. The 20th session of the Conference of the Parties and the 10th session of the Conference of the Parties serving as the Meeting of the Parties to the Kyoto Protocol : UN FCC Calendar, December, 1st – 14th [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://unfccc.int/meetings/lima_dec_2014/meeting/8141/php/view/decisions.php.

105. The 21st session of the Conference of the Parties and the eleventh session of the Conference of the Parties serving as the meeting of the Parties to the Kyoto Protocol : UN FCC Calendar, November, 30th – December, 11th, 2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://cdn.inventarte.net.s3.amazonaws.com/cop20/wp-content/uploads/2015/03/UNFCCC_Calendar.pdf.

106. The EU Emissions Trading System (EU ETS) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ec.europa.eu/clima/policies/ets/index_en.htm.

107. Copenhagen Accords. Conference of Parties to UN FCCC decision/CP15. December 2009. С. 2.

108. Directive 2003/87/EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 2003 establishing a scheme for greenhouse gas emission allowance trading within the Community and amending Council Directive 96/61/EC. Official EC Journal. С. 32.

109. Grubb, Michael & Hope, Chris, 1992. «EC climate policy: where there's a will ...» Energy Policy, Elsevier, vol. 20(11), pages 1110-1114, November.

110. Korpoo A. The layers of the doll: Exploring the Russian position for Copenhagen. The Finnish Institute of International Affairs. BRIEFING

PAPER 46, 5 November 2009 [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
www.climatestrategies.com.

111. Kjetil Roine et al. Submission to Copenhagen Accord. Trading Analytics. Carbon Project Manager. – 2010. – February [Электронный ресурс].

- Режим доступа: www.pointcarbon.com.

112. Ukraine: Energy Policy Review. International Energy Agency. - Paris, 2006. – С. 101-102.